

บทที่ 6

ผลการศึกษา เทคนิคการสัมภาษณ์กลุ่มและเทคนิคการสะท้อนตนเอง

ผลการศึกษาเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม ในการติดตามผลโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง บ้านกาช่อง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ผู้ศึกษานำเสนอผลการสัมภาษณ์กลุ่ม 3 ระยะ คือ ระยะเริ่มต้นการสัมภาษณ์กลุ่ม ระยะการสัมภาษณ์กลุ่ม และหลังจบการสัมภาษณ์กลุ่ม และแบ่งกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาตามเพศ อายุ ขนาดของกลุ่ม จำนวนทั้งหมด 8 กลุ่ม ปรากฏตามขั้นตอน ดังนี้

1. กลุ่มเพศชาย อายุ 20-39 ปี
 - 1.1 กลุ่มที่มีขนาดเล็กจำนวน 5-8 คน
 - 1.2 กลุ่มที่มีขนาดใหญ่จำนวน 12-15 คน
2. กลุ่มเพศชาย อายุ 40-60 ปี
 - 2.1 กลุ่มที่มีขนาดเล็ก จำนวน 5-8 คน
 - 2.2 กลุ่มที่มีขนาดใหญ่ จำนวน 12-15 คน
3. กลุ่มเพศหญิง อายุ 20-39 ปี
 - 3.1 กลุ่มที่มีขนาดเล็กจำนวน 5-8 คน
 - 3.2 กลุ่มที่มีขนาดใหญ่จำนวน 12-15 คน
4. กลุ่มเพศหญิง อายุ 40-60 ปี
 - 4.1 กลุ่มที่มีขนาดเล็กจำนวน 5-8 คน
 - 4.2 กลุ่มที่มีขนาดใหญ่ จำนวน 12-15 คน

ระยะที่ 1 ก่อนการเริ่มต้นการสัมภาษณ์กลุ่ม

ผู้ศึกษาพบว่าการใช้คำถามที่เกี่ยวข้องกับบริบทสภาพแวดล้อมทางสังคมมาช่วยในการสร้างสัมพันธภาพ เพื่อสร้างความไว้วางใจ สร้างบรรยากาศภายในกลุ่มที่เป็นธรรมชาติ และการใช้คำถามปลายเปิด(Opened question) ร่วมกับการสื่อสารโดยใช้วาจา (verbal communication) และการสื่อสารโดยไม่ใช้วาจาหรือภาษากาย (non-verbal communication) ช่วยให้เกิดการสื่อสารภายในกลุ่ม ดังนี้

1.1 การสอบถามเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ช่วยสร้างสัมพันธภาพ

ผู้ศึกษา : อ้ายครับ “ช่วงนี้ราคาพืชผักสวนครัวที่เพาะปลูกไว้ขายราคาดีไหมครับ”

ผู้ให้ข้อมูล : “มันก็เป็นช่วง ๆ นะ บางช่วงก็ราคาถูก บางช่วงก็ราคาแพง ถ้าเป็นช่วงหน้าหนาวละขายได้ราคา ผักมันสวย แต่เราก็ต้องดูแลให้ดีด้วยเพราะแมลงกินผักมันมีมาก ในช่วงฤดูหนาวนี้”

1.2 การตั้งคำถามเฉพาะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในชุมชน ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องราวให้รายละเอียดของข้อมูลเพิ่มมากขึ้น

ผู้ศึกษา : อ้ายครับ! อ้ายได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มประมงน้ำจืดในหมู่บ้านกาซ้องหรือเปล่าครับ

ผู้ให้ข้อมูล : “อ้อเข้าสิ อ้ายก็เป็นสมาชิกอยู่ก็เข้ามาช่วงที่โครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามานั้นแหละ มีสมาชิกหลายคนในบ้านกาซ้องเข้าร่วมในกลุ่มประมงน้ำจืด ประมาณ 15-16 คน”

1.3 การใช้คำถามเกี่ยวกับเรื่องทั่วไปของสมาชิกกลุ่มเพื่อแสดงถึงความใส่ใจ เช่น การถามเกี่ยวกับการรับประทานอาหาร ช่วยสร้างสัมพันธภาพและผ่อนคลายบรรยากาศในการพูดคุยได้ดี

ผู้ศึกษา : อ้ายครับ ได้ทานข้าวเข้ามา
หรือยัง

ผู้ให้ข้อมูล : “อ้อกินแล้ว กินกับแกงหน่อไม้
เนื้อปิ้ง แล้วน้องละกินข้าวเข้ามาหรือยังละ”

ผู้ศึกษา : กินมาแล้วครับกินกับผัดผักครับ
พอดีแม่ทำให้ทานครับ ก่อนที่จะมาที่บ้านกาซ้องนี้

1.4 การแทรกประเด็นคำถามปลายเปิด พร้อมกับสร้างสัมพันธภาพด้วยการใช้ภาษา
กายประกอบกับการตั้งคำถาม

ผู้ศึกษา : อ้ายครับ อ้ายจำได้หรือเปล่าว่าตอนไป
ดูงานตัวอย่างหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อ้ายไปดูที่จังหวัด
ไหนครับ

ผู้ให้ข้อมูล : “อ้ายไปดูที่ห้วยฮ่องไคร้ที่จังหวัด
เชียงใหม่ ผู้ใหญ่บ้านเอารถไปกัน ไปกันหลายคน
ในหมู่บ้าน แต่ลูกอ้ายจะไปที่จังหวัดน่าน กับกลุ่มเยาวชน
ในชุมชนกาซ้อง โครงการเดียวกันนี้แหละ”

ผู้ศึกษา : ครับ (ยิ้ม พร้อมกับพยักหน้ารับคำ)

ระยะที่ 2 การสัมภาษณ์กลุ่ม

เมื่อเริ่มต้นเข้าสู่ประเด็นการสัมภาษณ์กลุ่ม หลังจากที่ได้มีการสร้างสัมพันธภาพด้วยการใช้คำถามเชื่อมโยงบริบททางสภาพแวดล้อมสังคม คำถามปลายเปิด ประกอบกับการใช้ภาษาทักทายควบคู่กับการตั้งคำถาม เพื่อช่วยให้สมาชิกกลุ่มเกิดความไว้วางใจ และไม่เคร่งเครียด จนเกินไปก่อนเข้าสู่ประเด็นการศึกษาในการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า ผู้ศึกษามีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ฟังและผู้อำนวยความสะดวก ในการช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ประสบการณ์ ด้วยการใช้เทคนิคต่าง ๆ การสัมภาษณ์กลุ่มควบคู่ไปกับทักษะการฟังอย่างตั้งใจ (Action Listening) ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์

จากการศึกษา พบว่า มีเทคนิคที่ใช้ได้ในการสัมภาษณ์กลุ่ม ดังนี้

2.1 เทคนิคการทวนความ (Paraphrase) พบว่า การที่ผู้ศึกษารับฟังความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่ศึกษาอย่างตั้งใจ พร้อมกับนำคำพูดที่ได้ยิน มาพูดซ้ำ ย้ำกลับในคำพูด เป็นการบอกให้ผู้ให้ข้อมูลได้รู้สึกในสิ่งที่ได้พูดออกมา เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเข้าใจในสิ่งที่ตนเองพูด พร้อมกับ ตั้งคำถามเชื่อมโยงไปยังอีกคำถามหนึ่ง ดังตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูล : “ป๊วยเคมีอ้ายไม่ค่อยได้ใช้ จะใช้ป๊วยที่ทำเอง เป็นป๊วยชีวภาพ เอามาหมักแล้วพ่นฝัก จะเอาหอยเชอร์รี่มาทำบ้าง แล้วรอกหมูจะเป็นฮอริโมนอย่างดี แต่จะมีน้อย จะเอาไปหมักในถัง ตอนแรกจะเหม็น นานไปก็หอม หมักสัก 3 เดือน จะเอาเศษหญ้า ใบไม้ มูลสัตว์มาหมักได้ จะใช้ปูนขาวมาทำลายกรดในดิน ปรับสภาพดินได้ดี”

ผู้ศึกษา : อ้ายบอกว่าป๊วยเคมีไม่ค่อยได้ใช้ จะใช้ป๊วยที่ทำเอง เป็นป๊วยชีวภาพ แล้วทุกวันนี้อ้ายใช้ป๊วยเคมีหรือชีวภาพเยอะกว่ากัน หรือใช้ผสมผสานกัน เล่าให้ฟังหน่อย

ผู้ให้ข้อมูล : ก็จะควบคู่กันนะเพราะว่า มันต้องเสริมกันบ้าง บางช่วงป๊วยเคมีมันแพงก็ลดการใช้มาใช้ป๊วยหมักแทนบ้างตามความเหมาะสม เพื่อลดต้นทุนบ้าง หรือพืชบางอย่างก็อาจจะต้องใช้ป๊วยเคมีมาก

2.2 เทคนิคการทำให้กระจ่างชัด (Clarification) ผู้ศึกษาพบว่า ช่วยกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายสิ่งที่ได้พูดออกมาให้มีข้อมูลรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น ดังตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูล: อ้อ! ก็ดีหนา วิทยากรเขาพูดเกี่ยวกับเรื่องการประกอบอาชีพแล้วเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

ผู้ศึกษา : ยังไงเหรอครับ “ช่วยอธิบายให้หน่อยฟังหน่อย ว่าวิทยากรเขาได้พูดเรื่องการประกอบอาชีพแล้วเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ยังไง”

ผู้ให้ข้อมูล : “คือว่า วิทยากรเขาก็พูดนำก่อนว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการสอนให้เรารู้จักประมาณตนเอง ให้อยู่ในความพอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือยรู้จักการช่วยเหลือกัน แล้วก็เขาก็พูดเกี่ยวกับการทำอาชีพ เกษตรกรรม ทฤษฎีใหม่ในการนำมาทำในชุมชน ให้เรารู้จักการใช้สิ่งของที่มีอยู่ภายในชุมชน นำกลับมาใช้ เพื่อลดต้นทุนการผลิต”

2.3 เทคนิคการสรุปสั้น ๆ แล้วตั้งคำถามต่อ ผู้ศึกษา พบว่าช่วยทำให้การพูดคุยกันในกลุ่มได้นื้อหารายละเอียดที่อยู่ในประเด็นเรื่องเดียวกันได้ดีขึ้น

ผู้ให้ข้อมูล 2: ปรกติเราก็ฝากเงินอยู่แล้วประจำ ในโครงการฯ กลุ่มออมทรัพย์ มีแต่การออมทรัพย์วันละบาท เราก็ออมด้วยเพราะว่าเป็นสวัสดิการชุมชน แต่ก็ไม่ทั้งหมดที่ออมแล้วแต่ความสมัครใจจ่ายออมเพราะว่า เป็นสวัสดิการชุมชน ไม่ได้อุดหนุนเรามากวันละ 1 บาท

ผู้ให้ข้อมูล 3: ชาวบ้านจะเข้าออมทรัพย์วันละบาท เดือนละ 30 บาท ก็ดีนะ ได้สวัสดิการต่าง ๆ ค่ารักษาพยาบาล ถือว่าเป็นการออมเงินไว้ใช้ยามจำเป็นด้วย ไว้ใช้ตอนที่จำเป็นเวลาเราไม่มีก็สามารถนำเอามาใช้ได้ก็เหมือนธนาคาร เราก็ได้ปัน ที่สำคัญมันไม่ได้เดือดร้อนอะไรเราด้วย (พูดเสริม)

ผู้ศึกษา: แสดงว่าการออมเงิน จะช่วยให้เรามีเงินเก็บ ยามที่จำเป็นเวลาเจ็บป่วย แล้วคนส่วนมากในชุมชนเขาก็ออมเงินกัน การออมเงินนั้นช่วยให้อายูู้จัก การวางแผนการใช้จ่าย ให้อูู้จักคุณค่าของเงินที่หามาได้

2.4 เทคนิคการสรุปความ (Summarization) ช่วยกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายสิ่งที่ได้พูดออกมาให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

ผู้ศึกษา: เอ้! “เมื่อสักครูเห็นน้องพูดออกมาว่า ที่บ้านน้องมีการใช้พื้นที่ว่างปลูกผักสวนครัว” เวลาที่น้องคิดจะใช้พื้นที่ว่างบริเวณบ้านในการปลูกผักไว้กินเองในครอบครัว จำได้ไหมว่า เป็นเพราะอะไร แล้วเรารู้สึกยังไงบ้างช่วยอธิบายให้อ้ายฟังหน่อย

ผู้ให้ข้อมูล 1 : “มันก็ดี มันทำให้เราประหยัดค่าใช้จ่าย เดิมที่พี่ซผักบางอย่างเราต้องซื้อกินแต่เดี๋ยวนี้เรารู้แล้วว่า บ้างอย่างเราก็ไม่จำเป็นต้องซื้อ เราปลูกเองได้ หรือเราขอข้างบ้านก็ได้”

ผู้ให้ข้อมูล 2 : “ใช่ เพราะว่ามันจะทำให้เราลดรายจ่ายลงได้บางในเรื่องของอาหาร มันก็ไม่ต้องซื้อถ้าเราปลูกเองไว้กิน ที่บ้านก็ปลูกเต็มหมด บ้านมีอาชีพเกษตร ปลูกผักขายอยู่แล้ว ขายบ้างกินบ้าง ทำเก็บไว้กินบ้าง ส่วนมากก็จะไม่เหลือหรือขายหมด ถ้าเหลือมากก็ขายถูกหน่อย จะได้ให้หมดไปเป็นวัน ๆ ผักจะได้ไม่เสีย แล้วก็จะไม่เหลือค้างในแปลงปลูก” (พูดเสริม)

ผู้ให้ข้อมูล 3 : “การปลูกผักกินเอง มันช่วยลดรายจ่ายของเราลงได้ส่วนหนึ่งเพราะว่าเราปลูกเอง แต่มันต้องใช้เวลาไม่ใช้ปลูกแล้วจะกินได้เลย ต้องรดน้ำ ใส่ปุ๋ยจนโต บางครั้งเรารอไม่ไหวก็ไปซื้อกินเลย แต่ถ้าเราปลูกเสริมก็ดี ที่ว่างในบ้านพอมันโตก็เก็บกิน ขายบ้างช่วยลดรายจ่ายบ้าง มีเงินเก็บออม ที่บ้าน ก็ผักบางอย่างเราก็มีอยู่แล้ว อย่างพริก มะนาว จะปลูกเพื่อเสริมไว้ เหย ๆ เอาไว้ทำกิน ปรกติที่บ้านก็ปลูกอยู่แล้ว

ระยะที่ 3 หลังจบการสัมภาษณ์กลุ่ม

3.1 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสรุปความ (Summarization) เมื่อผู้ให้ข้อมูล ได้ฟังการพูดคุยกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระยะหนึ่งแล้ว ผู้ศึกษาพบว่า การสรุปสาระสำคัญในสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลได้พูด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถที่จะตระหนักรู้ตนเอง (Self Awareness) ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลหันกลับมาในสิ่งที่ได้พูดออกไปแล้ว ดังตัวอย่าง

สรุปผลการศึกษา การใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มพบว่า เทคนิคการตั้งคำถามที่เกี่ยวข้องกับบริบทสภาพแวดล้อมทางสังคม และเทคนิคการใช้

คำถามปลายเปิด (Opened question) ร่วมกับการสื่อสารโดยใช้วาจา (verbal communication) และการสื่อสารโดยไม่ใช้วาจาหรือภาษากาย (non-verbal communication) ช่วยในการสร้างสัมพันธภาพเพื่อสร้างความไว้วางใจ และสร้างบรรยากาศการพูดคุยภายในกลุ่มที่เป็นธรรมชาติ

เทคนิคที่ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า เทคนิคการทวนความ (Paraphrase) เทคนิค การทำให้กระจ่างชัด (Clarification) เทคนิคการสรุปสั้น ๆ แล้วตั้งคำถามต่อ และเทคนิคการสรุปความ (Summarization) ช่วยกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายสิ่งที่ได้พูดออกมาให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

การสัมภาษณ์กลุ่มเมื่อสมาชิกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นออกมาแล้ว ได้คำตอบที่ยัง ไม่ชัดเจนในคำตอบหรือเป็นคำตอบที่ไม่มีรายละเอียด ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการทำให้กระจ่างชัด (Clarification) กระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายสิ่งที่ได้พูดออกมาให้มีข้อมูล รายละเอียดเพิ่มมากขึ้น ในส่วนที่ยังไม่ชัดเจนในเนื้อหาการศึกษา ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการทวนความ (Paraphrase) โดยผู้ศึกษารับฟังคำความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่ศึกษาอย่างตั้งใจ พร้อมกับนำคำพูดที่ได้ยินมาพูดซ้ำ ย้ำกลับในคำพูด เป็นการบอกให้ผู้ให้ข้อมูลได้รู้สึกในสิ่งที่ได้พูดออกมา เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเข้าใจในสิ่งที่ตนเองพูด พร้อมกับตั้งคำถามเชื่อมโยงไปยังอีกคำถามหนึ่ง นอกจากนี้ยังได้ใช้ เทคนิคการสรุปความสั้นแล้วตั้งคำถามต่อ เพื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้ร่วมสัมภาษณ์กลุ่มพูดคุยกันได้นือหารายละเอียดที่อยู่ ในประเด็นเรื่องเดียวกันได้ดีขึ้น เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสรุปความ (Summarization) เมื่อผู้ให้ข้อมูล ได้ฟังการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระยะหนึ่งแล้ว ผู้ศึกษาพบว่า การสรุปสาระสำคัญในสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลได้พูด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถที่จะตระหนักรู้ตนเอง (Self Awareness) ช่วยให้ไม่พูดวนซ้ำไปมาในสิ่งที่ได้พูดออกไปแล้ว

จากการใช้เทคนิคที่ใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า เทคนิคการทวนความ (Paraphrase) เทคนิคการทำให้กระจ่างชัด (Clarification) เทคนิคการสรุปสั้น ๆ แล้วตั้งคำถามต่อ และเทคนิคการสรุปความ (Summarization) ช่วยกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายสิ่งที่ได้พูดออกมาให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

**ผลการศึกษาจากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) ในการ
จัดเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview)**

กลุ่มเป้าหมายที่มีสมาชิกเป็นเพศชาย มีดังนี้

1. กลุ่มเพศชาย อายุ 20-39 ปี

1.1 กลุ่มที่มีขนาดเล็ก 5-8 คน

1.2 กลุ่มที่มีขนาดใหญ่ 15-12 คน

ผู้ศึกษาได้ใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยการนี่กย้อน (Reflection-on-action) ช่วงระหว่างการสัมภาษณ์กลุ่ม ประยุกต์ในการจัดเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) จากการศึกษาพบว่า การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) การนี่กย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) เมื่อเริ่มต้นการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกกลุ่มสัมภาษณ์ (Facilitator) ได้ตั้งคำถามเพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี่กย้อนกลับไป ในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว พบว่า สมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่เรียนรู้ในการทำกิจกรรมในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ได้กลับมาคิดทบทวนไตร่ตรองกับวิถีชีวิต ทำให้เกิดการตระหนักรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังเช่น

1. การออม
2. การลดการใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น
3. การเอาวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้

ตัวอย่างที่ 1 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์
นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : เอ้!! แล้วตอนที่ไปดูงานหมู่บ้านตัวอย่างเศรษฐกิจพอเพียงที่ต่างจังหวัดละ อ้ายจำได้หรือเปล่าว่า วิทยากรที่เขาพาไปดูให้ความรู้ ตอนนั้นเรารู้สึกยังไง

ผู้ให้ข้อมูล : “ก็พูดได้ถูกต้องเราก็เอาความรู้ที่ได้จากการไปดูงานมาพัฒนาใช้กับสวน ไร่ นา จากที่เราไปศึกษาจากโรงเรียนชาวนาที่เชียงราย แล้วนำเอามาพัฒนาใช้ มีอันหนึ่งที่วิทยากรพูด ผมชอบมากเลย ไม่จำเป็นไม่ต้องซื้อเข้ามา บางครั้งของมันถูกก็จริง แต่บางครั้งเราซื้อเข้ามามันยังไม่จำเป็นที่จะต้องซื้อตรงนี้เองที่เราจะต้องรู้จักที่จะใช้ความคิดให้มาก ๆ ใช้เหตุผลให้มาก ๆ ไม่เช่นนั้นเราตกเป็นทาสของวัตถุนิยม”

ผู้ให้ข้อมูลมีการสะท้อนความรู้สึกออกมาบอกว่า ตนเองได้นำเอาความรู้ที่ได้จากการดูงานหมู่บ้านตัวอย่างเศรษฐกิจที่ต่างจังหวัดกลับมาแล้วนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในชีวิต โดยการรู้จักใช้เหตุผลในการซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็น เพราะจะได้ไม่ตกอยู่ในกิเลสและวัตถุนิยม

ตัวอย่างที่ 2 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : อ้ายช่วยเล่าให้ฟังหน่อยได้ไหมว่า ตอนที่อ้ายนำเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิต เรื่องการปลูกผักสวนครัว เนี่ย!! ตอนนั้นรู้สึกอย่างไรบ้าง

ผู้ให้ข้อมูล 1 : “คือว่าปรกติบ้านพี่ค่อนข้างแคบ พื้นที่ว่างมีน้อยมาก พี่เลยใช้วิธีการปลูกแทรกตามที่ว่าง เช่น พริก สารระแห่น เวลาจะใช้ทำกับข้าวเราก็ไม่ต้องซื้ออะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ประหยัดได้ ลดรายจ่ายเรา รู้สึกว่าดีบ้างครั้งคนข้างบ้านก็มาขอเก็บอ้ายก็แบ่งให้บ้านเราไม่มีเราก็ไปขอข้างบ้านแบ่งกันดี พอดีบ้านเมียเป็นสวนน้อย ๆ อยู่หลังบ้านพี่กับเมียก็ช่วยกันปลูกผักสวนครัว เราก็จะได้ไม่ต้องซื้อ ประหยัดรายจ่ายครอบครัว

ผู้ให้ข้อมูล 2 : “อ้ายนี้ทำอยู่ก่อนที่โครงการจะมี คือที่บ้านอ้ายก็ทำเกษตรผสมผสาน คือมีทั้งปลูกผัก เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ปลูกผลไม้ เพราะว่าอ้ายมีสวน อ้ายเลยทำมานานแล้ว เพราะรู้สึกว่าเป็นเมื่อเรามีสวนเราก็น่าจะใช้ประโยชน์โดยการทำหลาย ๆ อย่างที่ว่างนี้ แต่พอโครงการเข้ามามันก็ดี เพราะรู้สึกว่ามีชาวบ้านสนใจกันมาก บางคนไม่มีพื้นที่ว่างหรือไม่มีสวน เขาก็ใช้วิธีการปลูกใส่กระถางห้อยไว้ แบบลอย มันก็ดีบางคนมีพื้นที่เขาก็ทำกันซึ่งมันก็ทำกันอยู่แล้ว แต่มันอาจจะไม่เป็นระบบ อย่างที่อ้ายไปดูงานที่ต่างจังหวัด” (พูดเสริม)

ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความคิดของตนเองออกมา มองในเรื่องของการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ในการปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อลดรายจ่าย และมีการแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งสะท้อนตนเองออกมาว่า การทำเกษตรผสมผสานนั้นตนเองได้ทำมาก่อนที่โครงการจะเข้ามาในชุมชน แต่ก็มี การสนับสนุนจากโครงการ ที่เข้ามาในหมู่บ้าน เพราะช่วยให้คนในชุมชนสามารถนำความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้

ตัวอย่างที่ 3 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์
นึกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : ในเรื่องของ การเอาวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้อีกครั้ง
เนี่ย!! อ้ายจำได้ไหมตอนที่อ้ายเอาวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้อีกครั้ง
อ้ายมีความรู้สึกยังไง

ผู้ให้ข้อมูล : “คือว่า มันเป็นเรื่องที่ดี พวกพลาสติก ขวด ขาย
ของเก่าอย่างเดียวนะ แต่ถ้าเป็นเศษพืชเอาเอามาทำปุ๋ยชีวภาพได้
มะละกอสุก ผักเหลือที่ไม่ได้ขายจะเอาทำปุ๋ยหมด ถ้าให้ดีต้อง
ผักนึ่ง ผักกาดยังไม่ดี ผักนึ่งคุณค่าทางอาหารจะสูง และมะละกอก็ก
คุณค่าทางอาหารสูง ผักนึ่งสับใส่ถังหมัก ดีมาก ๆ เอาไปรดน้ำใส่
ผักจะช่วยลดต้นทุนการซื้อปุ๋ยเคมีลงมากเลย และคนที่กินก็
ปลอดภัยจากสารเคมีด้วย”

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์
นึกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่ได้
เรียนรู้จากโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เรื่องการเอาวัสดุเหลือ
ใช้กลับมาใช้อีกครั้ง แล้วนำกลับมาคิดทบทวนไตร่ตรองกับชีวิตของตนเอง ทำให้เกิดความรู้ใหม่ใน
การใช้ปุ๋ยหมักจากพืชแทนการใช้สารเคมี ช่วยลดรายจ่าย และที่สำคัญคนที่รับประทานผักก็
ปลอดภัยจากสารเคมี

โดยภาพรวม การใช้เทคนิคการตั้งคำถามถามให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเอง
ด้วยการถาม “อ้ายจำได้ไหม” หรือ “อ้ายช่วยลองนึกย้อนตอนที่” เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นึก
ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)” พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในคำถาม
สามารถนึกย้อนกลับไปคิดทบทวนไตร่ตรองไปช่วงเวลาที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการฯ แล้ว
สามารถให้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

2. การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) การสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้สะท้อนตนเอง กับกระบวนการในการสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ศึกษา และในฐานะที่ผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกกลุ่มสัมภาษณ์ (Facilitator)

ตัวอย่างที่ 1 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : อ้ายมีความรู้สึก รู้สึกยังไงบ้างครับที่น้องมานัดพวกอ้ายมาพูดนึ่งคุยกัน เป็นกลุ่ม ในวันนี้ครับ ช่วยเล่าให้ฟังหน่อยครับ!!

ผู้ให้ข้อมูล 1 : “อ้ายมีความรู้สึกว่าการที่เรามานึ่งพูดคุยในครั้งนี้เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้กัน น้องเองก็ได้ความรู้ ตัวพวกอ้ายก็ได้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไปด้วย ให้เข้าใจมากขึ้น การลดรายจ่าย การรู้จักการประหยัดอดออม ช่วยเหลือกันในชุมชน การที่เราใช้ชีวิตที่มีด้วยความไม่ประมาทระมัดระวัง ใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท ตรงนี้สำคัญมาก”

ผู้ให้ข้อมูล 2 : “จริง ๆ แล้วเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง อาจเป็นเรื่องใหม่ในพวกเรา แต่อ้ายคิดว่ามันเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเราเอง เองง่าย ๆ เช่น การที่เรารู้จักการใช้จ่าย การวางแผนการใช้จ่าย รู้ตัวเองว่าเรามีเท่าไหนเราก็ใช้ อย่างพอเพียงตามที่เรามี ไม่ใช่ว่ามีเงินน้อย แต่ใช้มาก มันก็ไม่มีเหตุผล ไม่พอเพียงแล้ว แต่คนเรานี้ก็แปลกนะ!!! เห็นคนอื่นมีเงิน มีทอง ก็อยากจะมีอย่างที่เขา มี โดยที่ไม่ได้กลับมามองตนเองว่ามีความสุขหรือเปล่า แล้วเครียดผัวเมีย ทะเลาะกันตีกัน ไม่มีเวลาให้ลูก นี่ก็เป็นปัญหา คือเราต้องคิดตรงนี้ให้มาก ๆ ไม่ใช่ยึดแต่วัตถุนิยมตนเอง ๆ ไป” (พูดเสริม)

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์โดยทันที (Reflection-in-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มมีความรู้สึกว่าการมาพูดคุยกันเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น และมีความคิดว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนเอง

ตัวอย่างที่ 2 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : ครับ วันนี้ก็ขอขอบคุณอ้ายมากเลยนะครับที่มานั่งแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ก็อยากจะถามคำถามพวกอ้ายอีกซักข้อหนึ่งครับ คือว่าการที่น้องมาจัดการสัมภาษณ์กลุ่ม พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พวกอ้ายมีความรู้สึกยังไงบ้างครับกับการ พูดคุยในวันนี้ครับ

ผู้ให้ข้อมูล : “อ้ายคิด!!! ว่าการมาพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในวันนี้ เป็นสิ่งที่ประโยชน์มากขึ้น เหมือนกับว่ามาเสริมความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าใจมากขึ้น หลาย ๆ คนคิดว่าเศรษฐกิจพอเพียงอาจจะต้องเป็นการทำเกษตรผสมผสาน การทำอาชีพ เสริม แต่อ้ายมองว่าทุกอย่างเป็นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทั้งนั้น การลดรายจ่าย เสริมรายได้ ที่เขาชอบพูดกัน มันก็ใช่ อะไรก็ตามที่เราทำแล้วมันไม่ได้เดือดร้อนเรา ไม่ไปทำให้คนอื่น เดือดร้อน นั่นนะ คือสิ่งที่สำคัญมาพูดคุยกันในวันนี้ก็เป็นการให้เราได้มีการแสดงความคิดเห็น ต่างคนต่างความคิดมาให้ได้พูดกันพูดมากบ้าง พูดน้อยบ้างก็ถือว่าเป็นการเปิดโอกาส มาให้มาคุยกัน จะได้รับความรู้ร่วมกัน”

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง(Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์ โดยทันที (Reflection-in-action) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่าการสัมภาษณ์กลุ่มเป็นการ เปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันในความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มอง เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการลดรายจ่าย เสริมรายได้ แต่ที่สำคัญ ที่เน้นคือการไม่สร้าง ความ เดือดร้อนให้กับคนอื่น เป็นสิ่งสำคัญที่สุด

โดยภาพรวม การใช้เทคนิคการตั้งคำถามถามให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเอง ด้วยการถาม “อ้ายคิดยังไงกับคำถาม” หรือ “อ้ายมีความรู้สึกยังไงบ้าง” เพื่อให้สมาชิกกลุ่ม สัมภาษณ์สะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในคำถาม สามารถ กระตุ้นให้สมาชิกกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ ศึกษาได้ดีขึ้น

2. กลุ่มเพศชาย อายุ 40-60 ปี

2.1 กลุ่มที่มีขนาดเล็ก 5-8 คน

2.2 กลุ่มที่มีขนาดใหญ่ 12-15 คน

ผู้ศึกษาได้ใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยการนึกย้อน (Reflection-on-action) ย้อนกลับไปนึก ในช่วงเวลาที่ผ่านมา เมื่อเริ่มต้นการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกกลุ่มสัมภาษณ์ (Facilitator) ได้ประยุกต์ใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองกับการตั้งคำถาม ถามสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์ย้อนกลับไปนึกในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) ในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่เรียนรู้ในการทำกิจกรรมในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาคิดทบทวน ไตร่ตรองกับวิถีชีวิตตนเอง ทำให้เกิดการตระหนักรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังเช่น

1. การลดการดื่มเหล้า
2. การประหยัดค่าใช้จ่าย
3. การปลูกผักสวนครัว
4. การออมทรัพย์
5. เศรษฐกิจพอเพียง
6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
7. การลดการใช้สารเคมี

ตัวอย่างที่ 1 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ให้ข้อมูล : แล้วอ้ายละครับ จำได้ไหมว่าตอนนั้นที่วิทยากรมาพูดให้ความรู้ในที่ประชุม ในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เราเข้าใจไหมครับในสิ่งที่ วิทยากรมาพูดเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้ให้ข้อมูล : ครั้งแรกก็ไม่ค่อยเข้าใจ บ้างก็เข้าใจ บ้างก็ไม่เข้าใจ คนอื่นบ้างก็เข้าใจ บ้างก็ ไม่เข้าใจ คนเยอะมาก ไปฟังบ้าง ไม่ฟังบ้าง บางคนที่ไม่สนใจก็ไม่ฟัง ที่เขามาพูดคือ เศรษฐกิจพอเพียงต้องเป็นรูปแบบอย่างนี้ แต่ความจริงแล้วเราไม่จำเป็นต้องทำแบบนี้ เขาหยิบ 1 อัน 2 อัน 3 อัน ก็ได้ ไข่ไหม แต่ส่วนมากพวกเราเข้าใจกันว่าต้องหยิบเอาหมด มันเป็นไปได้ไข่ไหม อย่าง เราทำไร่นาผสม เราทำมีสระ มีมะละกอ มีที่ดิน 10 ไร่ จะแบ่งเป็นสระบ้าง แบ่งเป็นสวนครัวบ้าง แบ่งเป็นไม้ยืนต้น แบ่งเป็นนาอะไรแบบนี้ แล้วคนเราส่วนมากจะมี 10 ไร่ แค่นั้นไข่ไหม แต่เขาไม่ได้ เน้นยังงั้น เขาให้รู้ว่าพื้นที่ที่ว่าง เราพอที่จะปลูกถั่วฝักยาวขึ้นตามรั้ว ที่ว่างมีอยู่กินให้ปลูกไว้กิน ถ้า เหลือกินเราก็ขายได้ อันนี้ก็เป็นรายได้ เป็นผลพลอยได้อย่างแต่ก่อน บ้านเราก็เลี้ยงหมู หลังบ้าน เลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ ชีหมูชีไก่ก็เอาไปใส่ผัก แต่ความจริงบ้านเราก็ทำเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว บ้านเรา ไม่จำเป็นต้องเน้นอะไรมากมาย ทำกันอยู่แล้ว

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่ได้ เรียนรู้จากโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง นำมาคิดทบทวน ไตร่ตรองกับชีวิตของตนเอง สะท้อนตนเองออกมาว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชน ไม่จำเป็นต้องทำได้ทั้งหมด เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ความพออยู่พอกิน การใช้พื้นที่ให้เกิด ประโยชน์ รู้จักการแบ่งพื้นที่ให้สอยอย่างเหมาะสม ซึ่งทำเองที่บ้านได้ เช่น ปลูกผักริมรั้ว ซึ่งสามารถ นำมาใช้เป็นอาหารและจำหน่ายได้นอกจากนี้ยัง สะท้อนตนเองออกมาว่า การปลูกผัก เลี้ยงกบ เลี้ยงปลาเป็นสิ่งที่ชาวบ้านเคยทำมาก่อนแล้ว ก่อนที่โครงการฯ เข้ามาก็ทำบ้างไม่มากนักและกลุ่ม ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนก็มีอยู่แล้วในชุมชน

ตัวอย่างที่ 2 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้
ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ให้ข้อมูล : ข้าพชัวยลงนึ่กย้อนตอนนึ่ข้าพชัยเข้าร่วมประชุมในโครงการส่งเสริมและพัฒนา
สังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ข้าพชัยจำได้หรือเปล่าว่า ตอนนึ่ข้าพชัยรู้สึกยังงึ่บ้างกับสิ่ง
นึ่กวิทยากรได้พูด

ผู้ให้ข้อมูล 1 : ตอนนึ่ได้มาประชุมครั้งแรก ก็มีความรู้สึกที่ว้า มั่นกึ่ดี เรากึ่เคยใช้ชีวิตพุ่มเพื่อ
มา แต่กึ่มาปรับเปลี่ยนการคิดใหม่ หลังมีคนมาช่วยอบรมให้ กึ่ได้ความรู้ส่วนนึ่มา

ผู้ศึกษา : ความรู้เรื่องอะไรละครึ่บที่ข้าพชัยได้รับรู้ช่วยเล่าให้ฟังหน่อยครึ่บ (ถามต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล 1 : การให้รู้จักการกิน อยู่อย่างพอเพียงไม่พุ่มเพื่อย ใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่หลงมัวเมา
ไปกับอบายมุข เมื่อก่อนกินเหล้าตลอดทำงานมาเหนื่อยกิน เกษตรกรกึ่แบบนี้ กินแก้ปวด
แต่เดี๋ยวนึ่กึ่ลดลงบ้าง ได้ฟังเขาวิทยากรมาพูดคุย กึ่รู้จักประหยัด มากขึ้น มีเท่าไรกึ่ใช้อย่าง
พอเพียง นึ่แหละเศรษฐกิจพอเพียง

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์
นี้ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่ได้
เรียนรู้จากโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จากการประชุม แล้วนำ
กลับมาคิดทบทวนไตร่ตรองกับชีวิตของตนเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังเช่น การ
รู้จักกินอยู่อย่างพอเพียง ไม่พุ่มเพื่อย ใช้จ่ายเงินอย่างประหยัด การใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่หลงไปกับ
อบายมุขและลดพฤติกรรมการดื่มเหล้าลง

ตัวอย่างที่ 3 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : เอ้ !!! แล้วถ้าพูดในเรื่องการออมเงิน เอ้ ! แล้วในเรื่องของการออมเงินล่ะครับ อ้ายจำได้ไหมว่าตอนเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์ในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตอนนั้น อ้ายมีรู้สึกยังไงบ้าง ครับ

ผู้ให้ข้อมูล 1 : ก็คือการออมทรัพย์ อย่างกลุ่มกับ กลุ่มเกษตรผัก ก็จะมีการออมทรัพย์ภายในออมทรัพย์วันละบาทของ อบต.ก็มี อ้ายเข้าหมด เราจะได้รู้รายรับรายจ่าย ว่ามีเท่าไร ก็คือว่าเราออมเงินไว้ ก็ไม่ได้เสียมากมายอะไร แล้วอีกอย่างช่วยทำให้เรารู้จักคุณค่าของเงิน มีน้อยอมน้อย ไม่ได้ให้ออมทั้งหมดหรอก ตามกำลังตนเองที่พอจะมี

ผู้ให้ข้อมูล 2 : ในหมู่บ้านเราก็มี เขาไม่ได้บังคับแล้วแต่ใครจะสนใจออมวันละบาท เดือนหนึ่ง 30 บาท มันเหมือนกับเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่ม อย่างการออมเงินกลุ่มอาชีพ ค่าใช้จ่ายอะไรก็ตาม ปรับแล้ว พอเราหักเข้ากองกลาง ก็เหลือเป็นค่าแรงแล้ว ก็เอาเงินที่แบ่งกันมาออม ก็เพื่อไว้วันหน้า ถ้าเลิกกิจการไปก็พอมีเงินอยู่ เวลาว่างก็เอาเงินตรงนี้ไปช่วยกัน จะช่วยเฉพาะสมาชิกในกลุ่ม(พูดเสริม)

ผู้ให้ข้อมูล 3 : ว่าการออมเงิน เราต้องตกลงกัน เขาจะให้หลักการไว้ ว่าเราจะทำอย่างไร ก็ดีนะการออมอย่างกับเราขายผักหมดได้ 1,000 บาท แทนที่จะใช้หมด เราก็มีฝากไว้ มันก็ยังมีเหมือนบัญชีได้มีอยู่บ้านหนึ่ง หมู่บ้านที่แรกมีเงินอยู่ 30,000-40,000 ตอนนั้นเฉพาะหมู่บ้านนั้นมีเงินอยู่เป็นล้าน แล้ว อำเภอข้างเคียง จะเข้ามาสมทบอีกด้วย (พูดเสริม)

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-in-action) พบว่าสมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาคิดทบทวนไตร่ตรองกับชีวิตของตนเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังเช่น การรู้จักการออมทรัพย์ การทำบัญชีสมุดเงินฝาก พบว่า สมาชิกกลุ่มได้ออมทรัพย์ภายในกลุ่มอาชีพของตนเองที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ในชุมชน และออมทรัพย์วันละบาทด้วย นอกจากนี้ พบว่า สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้คิดทบทวนไตร่ตรองตนเอง และได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น การลดการใช้ไฟฟ้า จากเดิมดูโทรทัศน์คนละหนึ่งเครื่องแต่ในปัจจุบันก็ปรับเปลี่ยนมานั่งดูโทรทัศน์ด้วยกัน เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าไฟฟ้า

ตัวอย่างที่ 4 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

<p>ผู้ศึกษา : คือว่า อ้ายจำได้หรือเปล่าว่า ตอนที่อ้ายเข้าร่วมประชุมในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อ้ายรู้สึกยังไงบ้างกับสิ่งที่วิทยากรได้พูด</p> <p>ผู้ให้ข้อมูล 1 : อ้อ ก็ดีหนา วิทยากรเขาพูดเกี่ยวกับเรื่องการประกอบอาชีพแล้วเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>ผู้ศึกษา : ยังไงเหรอครับ ช่วยอธิบายให้ฟังหน่อยว่าวิทยากรเขาได้พูดเรื่องการประกอบอาชีพแล้วเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ยังไง</p> <p>ผู้ให้ข้อมูล 2 : คือว่า วิทยากรเขาก็พูดนำก่อนว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการสอนให้เรารู้จักประมาณตนเอง ให้อยู่ในความพอเพียง ไม่ฟุ่มเฟือยรู้จักการช่วยเหลือกัน แล้วก็เขาก็พูดเกี่ยวกับการทำอาชีพ เกษตรกรรม ทฤษฎีใหม่ในการนำมาทำในชุมชน ให้เรารู้จักการใช้สิ่งของที่มีอยู่ภายในชุมชนนำกลับมาใช้ เพื่อลดต้นทุนการผลิต (พูดเสริม)</p> <p>ผู้ศึกษา : แล้วอ้ายได้นำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในวิถีชีวิตบ้างไหม ละครับ</p> <p>ผู้ให้ข้อมูล 3 : ก็ปรกติอ้ายก็ไม่ได้ใช้อะไรมากมายนะอยู่แล้ว เราฟังที่วิทยากรพูดเราก็ไม่ได้เอามาทำทั้งหมด ที่ฟังสนใจก็เป็นเรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ พอดีที่บ้านอ้ายพอมีที่อยู่บ้างจะกลับไปทำเวลาว่างต่อเติมไปเรื่อย ๆ ปกติผักเลี้ยงหมู เราทำตรงนี้แล้ววันข้างหน้ามันจะช่วยเรามาก เราก็ไม่ต้องไปซื้อหาอะไร มันช่วยลดรายจ่ายของเราลง แต่ตอนแรกก็คงต้องค่อย ๆ ทำไป คิดว่าเป็นสิ่งที่อ้ายจะต้องทำแน่</p>
--

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่าสมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาคิดทบทวนไตร่ตรองกับชีวิตของตนเอง ทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยใช้พื้นที่สวนในบ้านพืชผักที่ปลูกในครัวเรือนมาบริโภคเองได้

ตัวอย่างที่ 5 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ก
ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : แล้วในครอบครัวละ อ้ายจำได้หรือเปล่าว่า เคยคุยกันเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
ในบ้านหรือเปล่า

ผู้ให้ข้อมูล 1 : ก็มีบ้างไปดูงาน ไปประชุมที่ต่าง ๆ เพราะว่า เรารู้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงมันเป็น
สิ่งที่ดี เราได้ไปรู้ไปเห็นมา ก็มาคุยกับเมีย หรือบอกกับญาติเรา ให้รับรู้ที่เศรษฐกิจพอเพียง
เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เรารู้จักการ ประหยัด ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย แล้วรู้จักพึ่งพาตนเอง นี่ก็เป็น
เศรษฐกิจพอเพียง ใช่หรือเปล่านั้น

ผู้ศึกษา : ใช่ครับ

ผู้ให้ข้อมูล 2 : ส่วนใหญ่เขาจะรู้ก่อนแล้วว่าเศรษฐกิจพอเพียง คืออะไรนะ แต่เราจะทำ
หรือเปล่าเท่านั้นเอง อย่างที่บ้านอ้ายมีอาชีพเกษตรกรรม ใช้สารเคมี แต่เดี๋ยวนี้ใช้ลดลง
เพราะว่า ไปประชุมดูงาน วิทยากรเขาสอนให้เรารู้จักใช้วัตถุดิบธรรมชาติมาทำปุ๋ย อ้ายคิดว่าดี
แล้วอ้ายก็เอามาทำใช้เองที่บ้านด้วยส่วนหนึ่งแล้วก็เอามาใช้ในที่สวนครัวที่บ้าน เป็นสิ่งที่ดีมาก
ช่วยประหยัดเราก็ไม่ต้องไปซื้อปุ๋ยเคมี

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์
นี้ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่าสมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่ได้
เรียนรู้จากโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาคิดทบทวนไตร่ตรอง
กับชีวิตของตนเอง สะท้อนตนเองออกมาว่า เมื่อได้ไปศึกษาดูงานหมู่บ้านตัวอย่างเศรษฐกิจ
พอเพียงต่างจังหวัด ก็ได้นำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนพูดคุยกับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง
นอกจากนี้ ได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
มาคิดทบทวนไตร่ตรองกับชีวิตของตนเอง ทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ การลดการใช้สารเคมี
และมีการหันมาใช้ปุ๋ยธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น

ตัวอย่างที่ 6 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

<p>ผู้ศึกษา : แล้วในเรื่องของการออมเงินล่ะครับ อ้ายจำได้ไหมว่าตอนเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์ในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงรู้สึกยังไงบ้าง</p> <p>ผู้ให้ข้อมูล 1 : ปกติเราก็ฝากเงินอยู่แล้วประจำที่ธนาคารในเมืองแต่ ในโครงการกลุ่มออมทรัพย์ มีแต่การออมทรัพย์วันละบาท เราก็ออมด้วยเพราะว่าเป็นสวัสดิการชุมชน แต่ก็ไม่ได้ทั้งหมดหรอกที่ออม แล้วแต่ความสมัครใจ แต่อ้ายออมเพราะว่า เป็นเป็นสวัสดิการชุมชนแล้วเราก็สามารถพอที่จะให้ได้ไม่เดือดร้อนเรามาก วันละ 1 บาท</p> <p>ผู้ให้ข้อมูล 2 : ใช่ ชาวบ้านจะเข้ากับออมทรัพย์วันละบาทกัน อ้ายว่ามันช่วยให้เราประหยัดได้ ดีกว่าเอาเงินไปใช้ออย่างอื่น มันไม่ได้บังคับนี่ว่าใครจะต้องสมัคร เราสมัครเพราะคิดว่ามันดีแล้วแต่ความคิดของแต่ละคนนะว่าจะสมัครไหม (พูดเสริม)</p> <p>ผู้ให้ข้อมูล 3 : ชาวบ้านจะเข้าออมทรัพย์วันละบาท เดือนละ 30 บาท ก็ดีนะ ได้สวัสดิการ ต่าง ๆ ค่ารักษาพยาบาล ถือว่าเป็นการออมเงินไว้ใช้ยามจำเป็นด้วย ไว้ใช้ตอนที่จำเป็นเวลาเราไม่มีสามารถนำเอามาใช้ได้</p> <p>ผู้ให้ข้อมูล 4 : ใช่ถ้าเราออมเงิน เราจะได้มีเงินเก็บ ยามที่จำเป็นเวลาเจ็บป่วยการออมเงินเป็นสิ่งที่ดี แล้วคนส่วนมากในชุมชนเขาก็ออมเงินกัน การออมเงินช่วยให้เรารู้จักการวางแผนการใช้จ่าย ให้รู้จักคุณค่าของเงินที่หามาได้ ไม่ใช่ว่ามีเท่าไรก็ใช้จนหมด ก็คงไม่ไหว ต้องรู้จักเก็บออมบ้างในวันข้างหน้าเราจะได้มีใช้ (พูดเสริม)</p>

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่าการออมทรัพย์สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้ว การออมทรัพย์กับในโครงการ ถือว่าเป็นสวัสดิการของคนในชุมชน และเป็นสิ่งที่เราสมัครใจที่จะฝากไม่ได้บังคับ สิ่งสำคัญ คือ ทำให้ตนเองมีเงินเก็บออมใช้ยามจำเป็น การรู้จักคุณค่าของเงิน

โดยภาพรวม การใช้เทคนิคการตั้งคำถามถามให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเองด้วยการถาม “อ้ายจำได้ไหม” หรือ “อ้ายช่วยลองนึกย้อนตอนที่” เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในคำถาม

สามารถนี้ยกย้อนกลับไปคิดทบทวนได้ตรงไปตรงมาในเวลาที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการฯ แล้วสามารถให้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

2. การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้สะท้อนตนเอง กับกระบวนการในการสัมมนาของกลุ่มของผู้ศึกษา และในฐานะที่ผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกกลุ่มสัมพันธ์ (Facilitator)

ตัวอย่างที่ 1 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : ขอถามต่อ นะครับ อ้ายคิดยังไงเกี่ยวกับคำถามที่น้องเอามาถามกับอ้าย ฟังแล้วเข้าใจหรือเปล่า ครับ

ผู้ให้ข้อมูล 1 : ก็เข้าใจนะ ในสิ่งที่น้องถามกับเรา

ผู้ศึกษา : เข้าใจยังไงครับ(ถามต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล 2 : คือ เข้าใจว่ามันเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของเรา ทำให้เราไม่ลืมว่าวิถีชีวิตเราเป็นยังไง มาพูดมาคุยกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน มันช่วยให้พวกเราได้คิด ถ้ามานั่งพูดคุยกันเองก็ไม่ว่าจะพูดอะไรดี มานั่งคุยกันเป็นกลุ่ม ๆ เราก็จะเข้าใจกันได้หลายคน (พูดเสริม)

ผู้ให้ข้อมูล 3 : คือว่าการที่น้องมาพูดคุยกันมาจัดการคุยกันมันช่วยให้เราสามารถเพิ่มเติมความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง บางครั้งเองเราก็ไม่เข้าใจชัดเจนนะในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแต่เมื่อมาพูดคุยกันก็ทำให้ได้ความรู้ที่ชัดเจนขึ้นว่าเศรษฐกิจพอเพียงมันไม่ใช่แค่เรื่องการทำเกษตร (พูดเสริม)

ผู้ศึกษาเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้ สะท้อนตนเองกับการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกกลุ่มสัมพันธ์ (Facilitator) พบว่า สมาชิกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นว่าในการสัมมนาของกลุ่มว่าคำถามที่นำมาถามสมาชิกกลุ่มนั้น สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจเพราะเป็นคำถามที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของเขาเอง และกล่าวว่าการมานัดหมายมานั่งคุยกันเป็นกลุ่ม ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ดี คิดว่าช่วยให้มองเห็นภาพว่าเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทุกอย่างไม่ใช่เฉพาะเรื่องการทำเกษตร แต่ยังมีหมายรวมไปถึง การช่วยเหลือกัน

ตัวอย่างที่ 2 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : การที่น้องมานัดหมายพวกย้ายมาสัมภาษณ์กลุ่ม อ้ายมีความรู้สึกยังไงครับ

ผู้ให้ข้อมูล 1 : ดินะ เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้กัน ดีจะได้มาช่วยกันพูดคุยต่างคนต่างได้ ความรู้ไม่ถึงกับเสียเวลาหรอก เป็นสิ่งที่ดี ส่วนมากเราก็จะคุยกันในกลุ่มประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ไม่ค่อยมานั่งคุยแบบนี้ถ้ามานั่งคุยก็มานั่งพูดคุยมอบหมายงานมากกว่าการมานั่งพูดคุยแบบนี้ มันก็ช่วยเสริมความรู้ของเราไปอีกทางหนึ่งนะ ทำให้เราได้แลกเปลี่ยนความคิดได้ ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้ให้ข้อมูล 2 : ใช่ ไม่เสียเวลาหรอก แต่ชาวบ้านเขาไม่ค่อยอยู่บ้านกัน น้องต้องเข้าใจว่า ส่วนมากบ้านนี้เขาทำอาชีพเกษตรกรรมกัน เวลาส่วนมากก็จะอยู่ในสวน ไร่ นา กว่าที่จะกลับมา ก็เย็น ๆ แต่สิ่งนี้น้องทำเป็นสิ่งที่ดีแล้ว และเป็นการสร้างความรู้ให้กับเราด้วยอ้ายมองว่านะถ้าเรามานั่งคุยกันบ่อย ก็จะทำให้เรามีความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น แล้วจะช่วยให้สมาชิกในกลุ่มมีความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงดีขึ้นกว่าเดิมและเอาความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตได้ (พูดเสริม)

ผู้ศึกษาเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้ สะท้อนตนเองกับการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกกลุ่มสัมภาษณ์ (Facilitator) พบว่า สมาชิกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นว่าในการสัมภาษณ์กลุ่ม มองว่าไม่ได้เป็นการเสียเวลาอะไรมาก เป็นการสร้างความรู้ให้กับคนในกลุ่ม แล้วยังสะท้อนตนเอง ออกมาว่าการมาว่าการพูดคุยกันเป็นกลุ่ม ๆ เป็นสิ่งที่ดี ส่วนมากไม่ค่อยจะได้มานั่งพูดคุยกันเป็นกลุ่มแบบนี้ จะเป็นการประชุมกลุ่มที่เป็นทางการมากกว่า

ตัวอย่างที่ 3 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : การที่น้องมาจัดการสัมมนาแบบเป็นกลุ่ม อ้ายมีความรู้สึกยังไงบ้างครับ

ผู้ให้ข้อมูล 1 : คือการที่มานั่งคุยกัน มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเราไม่ยึดติดใจ อ้ายคิดว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากและช่วยให้สมาชิกแต่ละคนได้มาเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการช่วยให้เราเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น จากเดิมบางคนอาจจะมองว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของอาชีพ แต่เมื่อเรามานั่งคุยกันก็เข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงมันเป็นเรื่องอะไรหลาย ๆ ที่อยู่ในวิถีชีวิตของเรา

ผู้ให้ข้อมูล 2 : การมานั่งคุยกันก็ทำให้เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันจะได้ข้อมูลมากขึ้นไม่ใช่เป็นไรแต่เราก็ได้ความรู้และทำให้เราเกิดความรู้ใหม่ ๆ มาและคิดว่าจะนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิต เพราะว่าเป็นสิ่งที่ดี(พูดเสริม)

ผู้ให้ข้อมูล 3 : มาช่วยกันคิดหลาย ๆ คน คิดคนเดียวก็ไม่ว่างจะตอบอะไร ได้ความรู้เพิ่มมากขึ้นด้วย(พูดเสริม)

ผู้ให้ข้อมูล 4 : ช่วยกันได้คิดพูดคุยกัน ดีนะได้ความรู้ มีประโยชน์ทั้งตัวน้องเองและตัวอ้าย ปรกติไม่มีใครมาทำแบบนี้หรอก ส่วนมากมาถามข้อมูลแล้วก็ไป เราก็ไม่รู้ว่ามันจะได้ประโยชน์อะไร แต่ถ้ามานั่งคุยกันอย่างนี้แล้วอย่างน้อยเราก็ได้ความรู้ด้วยน้องก็ได้รับความรู้ด้วยเช่นกัน เป็นสิ่งที่ดีที่มานั่งคุยกัน (พูดเสริม)

ผู้ศึกษาเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้ สะท้อนตนเองกับการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) พบว่า สมาชิกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นว่าการนัดหมายกับชาวบ้านในการสัมมนาแบบเป็นกลุ่ม ไม่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกยึดติดใจ เพราะเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ถ้ามาสัมมนาคนเดียว อาจจะตอบคำถามได้ไม่ครบประเด็นที่ศึกษา การสัมมนาแบบเป็นกลุ่ม เป็นการร่วมกันแสดงความคิดเห็น ทำให้ได้ความรู้ใหม่ ๆ ถึงจะได้ข้อมูลมากหรือน้อยก็ไม่เป็นไร

ตัวอย่างที่ 4 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : ครប់นี้เป็นคำถามสุดท้ายนะครប់ อ้ายคิดยังไงกับคำถามที่นักศึกษาใช้ถาม ที่น้องเอามาใช้ถาม คำถามนี้อ้ายเข้าใจหรือเปล่าครប់

ผู้ให้ข้อมูล 1 : เข้าใจนะคำถามที่ถาม ไม่มีปัญหาอะไรหรอก คำถามก็ไม่ได้จะเป็นคำถามที่ยากอะไรมากมายเป็นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ที่เราพอได้รู้ได้ฟังมาบ้างแล้ว จากที่วิทยุ ทำให้เราพอมีความรู้มาบ้างแล้ว

ผู้ให้ข้อมูล 2 : คำถามที่น้องถาม ไม่มีปัญหาอะไรหรอก มาพูดคุยกันอย่างไรเราก็เข้าใจ น้องก็เคยมาถามที่บ้านอ้ายครั้งหนึ่งแล้วไม่ใช่หรือ ตอนนั้นก็ถามคำถามประมาณนี้นะ แล้ว (พูดเสริม)

ผู้ให้ข้อมูล 3 : ใช้ น้องนี้เคยมาถามที่บ้าน จำได้แล้ว ก็เคยถามมาบ้างแล้ว ก็ไม่ได้มีปัญหาอะไรก็เข้าใจ แต่นี้ดีกว่า มานั่งคุยกันหลายคน บางคนเข้ายังไม่เข้าใจมากนักก็มาพูดคุยกันทำให้เข้าใจมากขึ้นนะ(พูดเสริม)

ผู้ให้ข้อมูล 4 : ไม่มีปัญหานะ ที่พูดเข้าใจไม่ติดขัดอะไรหรอก แต่ก็พูดให้เสียงดังอีกนิดหนึ่งบางที่คนมันมากเสียงอาจจะดังบ้างอ้ายฟังไม่ค่อยทัน เป็นบางครั้งแต่ก็ดีแล้วคำถามที่ถามไม่ได้ติดใจหรือสงสัยอะไรหรอกนะ(พูดเสริม)

ผู้ศึกษาเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้ สะท้อนตนเองกับการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกของกลุ่มสัมภาษณ์(Facilitator) พบว่า สมาชิกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นว่าในการสัมภาษณ์กลุ่ม คำถามที่นำมาใช้ เป็นคำถามที่เข้าใจได้ เนื่องจากเป็นคำถามที่เคยเรียนรู้มาจากการดูทีวี ฟังวิทยุ และการมาถามคำถามจากการเก็บข้อมูลโดยการเดินแจกแบบสอบถาม ซึ่งสมาชิกกลุ่มเรียนรู้และ เข้าใจในคำถามที่ใช้ถาม สมาชิกกลุ่มบอกว่าให้ผู้ศึกษาพูดเสียงดังเนื่องจากในกลุ่มมีอยู่หลายคนแล้วก็เสียงดัง บางครั้งสมาชิกกลุ่มฟังไม่ทัน ตรงนี้เองที่ผู้ศึกษาก็จะนำกลับไปปรับปรุง

โดยภาพรวม การใช้เทคนิคการตั้งคำถามถามให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเองด้วยการถาม “อ้ายคิดยังไงกับคำถาม” หรือ “อ้ายมีความรู้สึกยังไงบ้าง” เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์สะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในคำถาม

สามารถ กระตุ้นให้สมาชิกกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ศึกษาได้ดีขึ้น

3. กลุ่มเพศหญิง อายุ 20-39 ปี

3.1 กลุ่มที่มีขนาดเล็ก 5-8 คน

3.2 กลุ่มที่มีขนาดใหญ่ 12-15 คน

ผู้ศึกษาได้ใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยการนึกย้อน (Reflection-on-action)

ช่วงระหว่างการสัมภาษณ์กลุ่ม ประยุกต์ในการจัดเก็บข้อมูลโดยวิธีการ สัมภาษณ์กลุ่ม จากการศึกษาพบว่า การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Refection) การนึกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) เมื่อเริ่มต้นการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกกลุ่มสัมภาษณ์ (Facilitator) ได้ตั้งคำถามเพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ นึกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่เรียนรู้ ในการทำกิจกรรมในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาคิดทบทวน ไตร่ตรองกับวิถีชีวิตตนเอง ทำให้เกิดการตระหนักรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ดังเช่น

1. การประหยัดอดออม

2. การลดการใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น

ตัวอย่างที่ 1 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้
ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : เอ้! แล้วมีอีกไหม นอกจากที่วิทยากรพูดว่า การให้รู้จักใช้ชีวิตที่พอประมาณ การใช้จ่าย การดำเนินชีวิตที่ต้องมีสติ มีเหตุผล น้องลองช่วยนี้ย้อนกลับไปนึกถึงตอนที่ประชุมแล้วเล่าให้อ้ายฟังหน่อย

ผู้ให้ข้อมูล : ก็คือการที่เรา รู้จักใช้สิ่งต่าง ๆ อย่างรู้คุณค่า ไม่ทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ แล้วให้รู้จักการออมเงิน เพื่อใช้เวลาจำเป็นเพื่อเวลาที่เราไม่มีเราก็สามารถที่จะนำเงินที่เราเก็บออมมาใช้จ่ายได้ แล้ว ก็ให้เรา รู้จักที่จะใช้ชีวิตด้วยความมีเหตุมีผล ทำอะไรต้องมีสติและคิดก่อนทำเสมอมิใช่จะใช้อารมณ์ คือให้รู้จักคิด แล้วการการช่วยเหลือกันในชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญเพราะนั่นเป็นบ้านของเราเอง มีอะไรก็ต้องรู้จักการให้แบ่งปันกัน เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ดี และทำให้เราเองมีความสุขในการใช้ชีวิตด้วยที่ครอบครัวน้องเขาทำอาชีพเกษตรกรรมกัน บางทีน้องเห็นพ่อเขาใช้สารเคมีพ่นยาฆ่าแมลง บางทีเราก็รู้สึกว่ามันอันตรายนะ เพราะว่า เป็นสารเคมีมันอันตราย เราก็บอกพ่อให้สารชีวภาพดีกว่าเพราะอย่างที่เรา รู้กันยาเคมีมันอันตราย ใช้ชีวภาพมันก็ดีไม่เป็นอันตรายแต่มันเห็นผลช้าไม่ทันสารเคมีเพราะเราทำขายเป็นอาชีพ แต่ตอนนี้ก็ดีพ่อใช้ปุ๋ยชีวภาพผสมผสานบ้าง เพื่อลดต้นทุน ราคาสารเคมีที่แพงและช่วยให้ปลอดภัยขึ้น

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-in-action) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการตระหนักเห็นถึงการรู้จักออมเงิน การช่วยเหลือกันในชุมชน และการรู้จักการลดการใช้สารเคมี และหันมาใช้สารชีวภาพแทน เพราะถึงเห็นถึงความปลอดภัยในชีวิตของตนเองและคนในครอบครัว

ตัวอย่างที่ 2 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : เอ้! แล้วการลดรายจ่ายเสริมรายได้นี้ น้องเข้าใจว่ายังไงครับ

ผู้ให้ข้อมูล : คือว่า การลดการใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น มือถือ รถยนต์ ใช้สิ่งของที่มีอยู่ให้หมดก่อน แล้วค่อยซื้อหา ไม่ใช่ว่าของยังไม่หมดก็ซื้อมาเก็บไว้ ถ้าเราไม่ซื้อของฟุ่มเฟือยเราก็จะมีเงินเก็บ ส่วนการเสริมรายได้ คือ การทำเกษตรผสมผสาน ใช้น้ำปุ๋ยชีวภาพเพื่อลดต้นทุนการผลิต ลดใช้สารเคมี

ผู้ศึกษา : แล้วน้องจำได้หรือเปล่าว่า ตอนที่น้องลดค่าใช้จ่ายซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็นในการดำรงชีวิตลง น้องมีเหตุผลอะไรหรือครับ ช่วยเล่าให้อายฟังหน่อย (ถามต่อ)

ผู้ให้ข้อมูล : ก็เรารู้อยู่แล้วว่ามันไม่จำเป็นที่จะต้องซื้อ ลองนึกดูว่าการที่ใช้มือถือต้องเสียอะไรบ้าง เริ่มต้น ก็บัตรเติมเงิน ค่าซ่อมเวลาเสีย เสียงที่เกิดอันตราย แต่ข้อดีของมันก็มีคือสะดวกสบายในการติดต่อสื่อสาร เพราะฉะนั้น เราต้องคำนึงว่าอะไรที่ใช้ แล้วเราไม่เดือดร้อนตัวเอง จะไปเอารุ่นใหม่ ๆ ตามเขาก็ไม่ได้ อย่างน้องเห็นเขามีมือถือใหม่ก็จะเปลี่ยน ก็อยากได้แต่ก็คิดว่ามันไม่จำเป็น ซื้อมาทำไม แต่เราก็อยากจะได้ นี่แหละมันคือ

ผู้ศึกษา พยายามตั้งคำถามกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายความหมายของ “การลดรายจ่ายเสริมรายได้” พร้อมกับประยุกต์ใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง เพื่อให้สะท้อนความรู้สึกในเรื่องของการ ลดรายจ่ายเสริมรายได้ ที่ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นออกมา ซึ่งพบว่าผู้ให้ข้อมูล ได้คิดทบทวนไตร่ตรองและสะท้อน ความคิด ความรู้สึกของตนเอง ออกมา พบว่าผู้ให้ข้อมูลตระหนักถึง ความสำคัญของการ ใช้เหตุผลในการซื้อสินค้า โดยกลับมาย้อนดูตนเองว่ามีความจำเป็นหรือไม่ จะเลือกซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็นในการดำรงชีวิตลง

โดยภาพรวม การใช้เทคนิคการตั้งคำถามให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเอง ด้วยการถาม “อ้ายจำได้ไหม” หรือ “อ้ายช่วยลองนึกย้อนตอนที่” เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในคำถามสามารถนึกย้อนกลับไปคิดทบทวนไตร่ตรองไปช่วงเวลาที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการฯ แล้วสามารถให้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

2. การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) การสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้สะท้อนตนเอง กับกระบวนการในการสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ศึกษา และในฐานะที่ผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกกลุ่มสัมภาษณ์ (Facilitator) ผู้ศึกษาเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มสะท้อนตนเองจากการศึกษา พบว่า

ตัวอย่างที่ 1 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : น้องมีความรู้สึกอย่างไรบ้างครับที่ ที่ย้ายมาจัดสัมภาษณ์กลุ่มในครั้งนี้

ผู้ให้ข้อมูล : ดีมาก ๆ ที่มานั่งพูดคุยกันช่วยให้เราได้คิด ช่วยกันตอบคำถามบางคำถาม เราก็ไม่ได้เข้าใจทั้งหมดเราก็มาช่วยกันตอบคำถาม ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันดีมาก ๆ บางครั้งความคิดเห็นก็ต่างกันบ้างแล้วแต่ความคิดใครความคิดมันแต่ก็ที่ได้มานั่งพูดคุยกันช่วยกันพูดคุย ทำให้เราเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นกว่าเดิม

ผู้ศึกษา : เข้าใจอย่างไรครับเล่าให้ฟังหน่อย

ผู้ให้ข้อมูล : ก็เข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการทำให้เรากลับมานึกถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมอย่างที่เราเป็นเป็นมาใช้ชีวิตสมถะ มีเท่าที่กินกินเท่าที่มี ถ้าเหลือมากก็แบ่งขาย หรือแบ่งให้คนอื่น มีเงินเก็บออมไว้ใช้ยามที่จำเป็น คือทำอะไรก็ต้องมีเหตุผลไม่ใช่ว่าจะไปตามคนอื่นหมดตัวเราก็จะรู้ตัวเองดี นั้นแหละ

ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) กับสมาชิกกลุ่ม พบว่าการสัมภาษณ์กลุ่มเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่ม ทำให้ได้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น สิ่งที่สะท้อนออกมาคือ การใช้ชีวิตที่สมถะ การรู้จักทำอะไรด้วยเหตุผล รู้จักการเก็บออม และการช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่น เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 2 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : น้องมีความรู้สึกยังไงกับคำถามที่อ้ายเอามาถามน้องในกลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูล 1 : คำถามที่อ้ายถามก็เข้าใจไม่ได้มีปัญหา เป็นคำถามที่เคยใช้ถามมาแล้วที่ตอนมาเก็บแบบสอบถามที่บ้านน้องนี่! แล้วก็คำถามที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของเราเองก็ไม่มีปัญหาอะไร ไม่ได้สงสัยอะไรหรอก

ผู้ให้ข้อมูล 2 : ไม่ได้สงสัย ในคำถามอะไรหรอก หรือถ้าไม่เข้าใจยังไงเราก็พูดคุยกันในกลุ่มแล้วก็ช่วยกันตอบคำถามไปแล้ว มาช่วยกันตอบคำถาม ก็เข้าใจกันดี เกี่ยวกับเรื่องอาชีพวิถีชีวิต เป็นเรื่องใกล้ตัวเราเอง ไม่มีปัญหาอะไร ทำให้เราเข้าใจดีขึ้นอีก ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกันทุก ๆ ด้าน ทั้งเรื่องเกษตรกรรม การใช้ชีวิต ที่ยึดหลักความมีเหตุผล มีความรู้ เป็นสิ่งสำคัญมาก (พูดเสริม)

ผู้ให้ข้อมูล 3 : ก็เข้าใจนะคำถามที่อ้ายถามก็เป็นคำถามที่ถามเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของเรา นั่นแหละ ก็เข้าใจนะมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันก็ดี ช่วยให้เราเข้าใจมากขึ้น คำถามที่ถามก็เป็นคำถามง่าย ๆ ไม่ได้ยากอะไรมาก เกี่ยวกับเรื่องที่ผ่านมาเราทำมาเราก็พอจะรู้อ้างเอามาปรับใช้ในวิถีชีวิต (พูดเสริม)

ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) กับสมาชิกกลุ่ม พบว่าคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มเป็นคำถามที่เคยผ่านการถามมาแล้ว จึงไม่มีปัญหาในข้อคำถาม และการสัมภาษณ์กลุ่มเป็นการช่วยกันคิด ช่วยกันตอบ ที่สำคัญเป็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การรู้จักใช้เหตุผล เป็นต้น โดยภาพรวม การใช้เทคนิคการตั้งคำถามถามให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเอง ด้วยการถาม “อ้ายคิดยังไงกับคำถาม” หรือ “อ้ายมีความรู้สึกยังไงบ้าง” เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์สะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในคำถามสามารถ กระตุ้นให้สมาชิกกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ศึกษาได้ดีขึ้น

4. กลุ่มเพศหญิง อายุ 40-60 ปี

4.1 กลุ่มที่มีขนาดเล็ก 5-8 คน

4.2 กลุ่มที่มีขนาดใหญ่ 15-12 คน

ผู้ศึกษาได้ใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยการนี้กย้อน (Reflection-on-action)

ช่วงระหว่างการสัมภาษณ์กลุ่ม ประยุกต์ในการจัดเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) จากการศึกษาพบว่า การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) การนี้กย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) เมื่อเริ่มต้นการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการความสะดวกกลุ่มสัมภาษณ์ (Facilitator) ได้ตั้งคำถามเพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้กย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มได้นำสิ่งที่เรียนรู้ในการทำกิจกรรมในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มาคิดทบทวน ไตร่ตรอง กับวิถีชีวิตตนเอง ทำให้เกิดการตระหนักรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังเช่น

1. การออมเงิน

2. การถนอมอาหาร

3. การลดการใช้ยาสินค้าที่ไม่จำเป็น

ตัวอย่างที่ 1 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : ถ้าพูดในเรื่องการออมเงิน เอ้! แล้วในเรื่องของการออมเงินล่ะครับ ป้าจำได้ไหมว่าตอนเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์ในโครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงรู้สึกยังไงบ้าง

ผู้ให้ข้อมูล 1 : ป้ารู้สึกว่ามันทำให้เรารู้จักคุณค่าของการประหยัด รู้จักคุณค่าของการออม เพื่อใช้ในภาวะที่เรามีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่าย เพราะเราไม่แน่ใจว่าวันข้างหน้าเราจะป่วยหรือมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินหรือไม่ การที่เรามีเงินออมเป็นสิ่งที่ดีมาก ป้าออมทั้งในของชุมชน อย่างที่น้องว่าออมทรัพย์วันละบาทและออมเงินของธนาคารนอกชุมชนด้วย เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ดี ออมเงินในชุมชนมันก็เป็นสวัสดิการในชุมชน เมื่อก่อนป้าก็ไม่ออมหรอก แต่ผ่านมามานั่งคิดดูแล้วมันออมไม่มากและคุ้มครองเราดี เราก็จะรู้จักคนมากขึ้นนะ คือเวลาปลายเดือนจะมีคนมาฝาก เราก็จะรู้จักกันคนในชุมชนก็จะมาพูดคุยกัน มารู้จักกันมันดีก็ทำอะไรที่เราคิดว่ามันดีแล้วเราก็จะทำกัน คนในชุมชนก็ได้เรียนรู้และพัฒนากันมากขึ้น

ผู้ให้ข้อมูล 2 : เดียวนี้ของอบต.ก็มีมาแล้ว กองทุนรวม มาสมทบ คือเราตั้งมาก่อนแล้ว มีการมาสมทบ ในนามตำบลเหมืองหม้อ ถ้าใครตั้งเร็ว ตั้งก่อนก็จะได้มีเงินสมทบ ถ้าเข้าโรงพยาบาลจะได้รับการช่วยเหลือ คุ้มครอง เขาก็มีกฎ มันก็มีนะเป็นสวัสดิการ ถ้าเจ็บป่วยไปรักษาพยาบาลก็ได้ค่ารักษาพยาบาล วันละ 100 บาท ไม่เกิน 1,000 บาท ถ้าคนแก่ตายออมมาแล้วก็ได้ค่าชดเชย ประมาณนี้ เขามีกฎระเบียบ (พูดเสริม)

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้ยกย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่าผู้ให้ข้อมูลรู้จักคุณค่าของการออมเงิน และเข้าใจถึงสวัสดิการชุมชนมากขึ้น

ตัวอย่างที่ 2 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้กลายกลับมาเป็นช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : เอ้! ถ้าพูดเรื่องการถนอมอาหาร ป้าจำได้ใหม่ว่า ตอนที่ แปรรูป/ถนอมอาหาร ผลผลิตทางการเกษตร ไว้กินในครอบครัว ถ้าเหลือก็จำหน่าย เนี่ย!! เรารู้สึกยังไงบ้างครับ

ผู้ให้ข้อมูล 1 : รู้สึกว่ามันช่วยให้เรารู้จักการประหยัด รู้จักนำเอาสิ่งที่สดมาแปรรูปเก็บไว้ใช้เพื่อเอาไปใช้บริโภคในช่วงเวลาที่เราต้องการจะกิน เราก็ไม่ต้องไปหาซื้อ เราสามารถเอาสิ่งที่เราแปรรูปมาใช้กินได้ ป้าคิดว่ามันจะช่วยให้เราประหยัดค่าใช้จ่ายลงมามาก ถ้าเหลือเราก็สามารถที่จะนำไปแบ่งปันให้กับคนข้างบ้านได้ เช่น ผักผลไม้ดองมีอะไรเราก็แบ่งปันกัน ช่วยเหลือกัน รู้จักให้กันซึ่งเป็นสิ่งที่ดี การที่เราช่วยเหลือแบ่งปันกัน วันข้างหน้าเขาอาจจะมาช่วยเหลือเราบ้างก็ได้ เราไม่รู้แต่การแบ่งปันช่วยเหลือกันในชุมชน เป็นสิ่งที่ดีมาก ๆ

ผู้ให้ข้อมูล 2 : ปรกติแล้วเราก็จะแบ่งปันกัน อย่างผัก ผลไม้ดอง อะไรที่เราแปรรูปเก็บไว้แล้วเราก็จะแบ่งให้คนข้างบ้านหรือคนที่เรารู้จัก คือเอาสิ่งที่เรามี เราไม่ต้องไปซื้อให้ เรามีเราก็ให้ แบ่งปันกัน บางครั้งเองที่คนข้างบ้านก็เอามาให้เรา มาฝากเรา เราไม่มีอะไรให้เราก็เอาอาหารที่เราแปรรูปมาเนี่ย มาแบ่งปันให้เขา ก็ถือว่าเป็นการแบ่งปันกัน (พูดเสริม)

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้กลายกลับมาเป็นช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มรู้จักการแปรรูปถนอมอาหารไว้บริโภคในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย และที่สำคัญยังรู้จักที่จะแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน

ตัวอย่างที่ 3 การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้กย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action)

ผู้ศึกษา : ถ้าพูดถึงเรื่องการลดค่าใช้จ่ายซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็นในการดำรงชีวิตลงบ้าง
ได้หรือเปล่าว่าป้ามีเหตุผลอะไรหรือครับ จึงลดค่าใช้จ่ายซื้อสินค้าที่ไม่จำเป็นในการดำรงชีวิต
ผู้ให้ข้อมูล : ก็เพราะว่าบางสิ่งบางอย่างมันไม่จำเป็นที่จะต้องซื้อเราก็ไม่ซื้อ อะไรที่มัน
ควรซื้อมันก็ต้องซื้อควรอยู่ในหลักของเหตุผล ไม่ใช่จะซื้อเหินแวงใจจำเป็น เราไม่จำเป็นที่จะต้อง
ทิ้งสิ่งที่เหลือ เอาสิ่งใกล้ตัวเลยคือ เสื้อผ้าเก่า ๆ กางเกง ของใช้ที่ไม่ได้ใช้แล้ว ถ้าไม่ได้ใช้แล้ว
จริงก็ค่อยซื้อใหม่หรือก็เอาไปบริจาคให้คนอื่น มันก็ดีนะ ดีกว่าที่จะเอาไปทิ้ง ไปขว้างมันไม่ได้
เกิดประโยชน์ อะไรที่บ้านก็ทำแบบนี้แหละ เราจะไม่ทิ้งเลยจะเอาไปบริจาคทั้งหมด แล้วแต่นะ
เพราะว่าคนที่เอาของเราไปก็จะได้ประโยชน์เหมือนกัน

จากการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง(Self-Reflection) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้กย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มมีความรู้สึกถึงการให้หลักเหตุผล ในการดำรงชีวิต รู้ว่าอะไรที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิต และรู้จักการแบ่งปันด้วยการบริจาค

โดยภาพรวม การใช้เทคนิคการตั้งคำถามให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเองด้วยการถาม “จ่ายจำได้ไหม” หรือ “จ่ายช่วยลงนี้กย้อนตอนที” เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นี้กย้อนกลับไปในช่วงเวลาที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในคำถามสามารถนีกย้อนกลับไปคิดทบทวนไตร่ตรองไปช่วงเวลาที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการฯ แล้วสามารถให้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

2. การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) การสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) เพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้สะท้อนตนเอง กับกระบวนการในการสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ศึกษา และในฐานะที่ผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกกลุ่มสัมภาษณ์ (Facilitator)

ตัวอย่างที่ 1 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : ป้ามีความรู้สึกยังไงบ้างครับที่น้องมานัดพวกป้า ๆ มาพูดนั่งคุยกันเป็นกลุ่ม ในวันนี้ครับ ช่วยเล่าให้ฟังหน่อยครับ!!

ผู้ให้ข้อมูล : รู้สึกว่าการที่น้องมานั่งพูดคุยกันนี้เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้กัน โดยที่น้องก็ได้ความรู้ตัวป้าก็ได้ความรู้เหมือนกัน ต่างคนก็ต่างได้ความรู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่บางคนก็ไม่เข้าใจหรือกว่าคืออะไร บางคนก็ว่าเป็นเกษตรกรรม บางคนก็คือเรื่องการลดรายจ่ายเสริมรายได้ บางคนก็ว่าหลายอย่าง แต่ที่เราเข้าใจว่ามานั่งพูดคุยกัน คือว่าการที่เราลดรายจ่ายลงได้การที่เรามีเงินออม การใช้ชีวิตที่พอเพียงไม่ฟุ่มเฟือยอยู่อย่างที่เราเป็น ไม่โลภมากนั่นแหละ คือเป็นเศรษฐกิจพอเพียงได้ แล้วเราก็นำไปปฏิบัติในชีวิตได้

ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) กับสมาชิกกลุ่ม พบว่าการมาพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ ทำให้เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างรอบด้านมากขึ้น เพราะทุกอย่างล้วนเกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทั้งสิ้น เช่น การลดรายจ่ายเสริมรายได้ การทำเกษตรกรรม การไม่ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 2 ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action)

ผู้ศึกษา : ป้ามีความรู้สึกยังไงกับการสัมภาษณ์กลุ่มครั้งนี้ครับ

ผู้ให้ข้อมูล : ป้าว่ามันเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ดีแก่กัน ทำให้ทุกคนในที่นี่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพิ่มขึ้น เช่นการรู้จักประหยัด เก็บออม ซึ่งบางครั้งเราลุ่มหลงไปตามวัตถุนิยม หรือเราไปยึดติดกับวัตถุมากทำให้เราโลภ และเห็นแก่ตัว สิ่งต่าง ๆ ที่เราได้เรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้เรารู้จักตนเองมากไม่ไปตามกระแส สังคมหรือการรู้จักที่จะไม่ประมาทในการใช้ชีวิต

ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) กับสมาชิกกลุ่ม พบว่า สมาชิกกลุ่มมีความรู้สึกว่าเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้กัน ทำให้เกิดความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การตระหนักรู้ไม่หลงมัวเมากับอบายมุข วัตถุนิยม และเรียนรู้ที่จะไม่ประมาทในการใช้ชีวิต

โดยภาพรวม การใช้เทคนิคการตั้งคำถามถามให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเองด้วยการถาม “อ้ายคิดยังไงกับคำถาม” หรือ “อ้ายมีความรู้สึกยังไงบ้าง” เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมพัทธ์สะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในคำถามสามารถ กระตุ้นให้สมาชิกกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการจัดสัมมนาของกลุ่มของผู้ศึกษาได้ดีขึ้น

สรุปการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองของผู้ศึกษากับผู้เข้าร่วมในกลุ่ม (เพศชาย)

ขนาดของกลุ่ม	อายุ	การสะท้อนตนเองโดยนิกย๋อน (reflection – on - action)	การสะท้อนตนเองโดยทันที (reflection – in -action)
กลุ่มเล็ก (5-8 คน)	20-39	เทคนิคการตั้งคำถามด้วยการให้นิกย๋อนโดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมพัทธ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น	เทคนิคการถามให้สะท้อนตนเองทันที โดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมพัทธ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น
	40-60	เทคนิคการตั้งคำถามด้วยการให้นิกย๋อนโดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมพัทธ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น	เทคนิคการถามให้สะท้อนตนเองทันที โดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมพัทธ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น

สรุปการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองของผู้ศึกษากับผู้เข้าร่วมในกลุ่ม (เพศชาย)

ขนาดของ กลุ่ม	อายุ	การสะท้อนตนเองโดยนิกย้อน (reflection – on - action)	การสะท้อนตนเองโดยทันที (reflection– in -action)
กลุ่มใหญ่ (12-15 คน)	20-39	<p>เทคนิคการตั้งคำถามด้วยการให้นิกย้อนโดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดีแต่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้ได้ไม่ทั่วถึง จำนวนประชากรมีมาก - พุดสอดแทรกและมีการพุดคุยกันเอง - ทำให้ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น 	<p>เทคนิคการถามให้สะท้อนตนเองทันที โดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาษณ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น
	40-60	<p>เทคนิคการตั้งคำถามด้วยการให้นิกย้อนโดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดีแต่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้ได้ไม่ทั่วถึง จำนวนประชากรมีมาก - พุดสอดแทรกและมีการพุดคุยกันเอง - ทำให้ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น 	<p>เทคนิคการถามให้สะท้อนตนเองทันที โดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาษณ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น

สรุปการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองของผู้ศึกษากับผู้เข้าร่วมในกลุ่ม (เพศหญิง)

ขนาดของกลุ่ม	อายุ	การสะท้อนตนเองโดยนิกย้อน (reflection-on-action)	การสะท้อนตนเองโดยทันที (reflection-in-action)
กลุ่มเล็ก (5-8 คน)	20-39	<p>เทคนิคการตั้งคำถามด้วยการให้นิกย้อนโดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาระณ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น 	<p>เทคนิคการถามให้สะท้อนตนเองทันที โดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาระณ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น
	40-60	<p>เทคนิคการตั้งคำถามด้วยการให้นิกย้อนโดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาระณ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น 	<p>เทคนิคการถามให้สะท้อนตนเองทันที โดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาระณ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น

สรุปการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองของผู้ศึกษากับผู้เข้าร่วมในกลุ่ม (เพศหญิง)

ขนาด ของกลุ่ม	อายุ	การสะท้อนตนเองโดยนิกย้อน (reflection-on-action)	การสะท้อนตนเองโดยทันที (reflection-in-action)
กลุ่มใหญ่ (12-15 คน)	20-39	<p>เทคนิคการตั้งคำถามด้วยการให้ นิกย้อนโดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดีแต่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้ได้ไม่ทั่วถึง จำนวนประชากรมีมาก - พุดสอหดแทรกและมีการพุดคุยกันเอง - ทำให้ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น 	<p>เทคนิคการถามให้สะท้อน ตนเองทันที โดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาษณ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น
	40-60	<p>เทคนิคการตั้งคำถามด้วยการให้ นิกย้อนโดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดีแต่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้ได้ไม่ทั่วถึง จำนวนประชากรมีมาก - พุดสอหดแทรกและมีการพุดคุยกันเอง - ทำให้ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น 	<p>เทคนิคการถามให้สะท้อน ตนเองทันที โดยผู้ศึกษาพบว่า ใช้ได้ดี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้ให้ข้อมูลเข้าใจในคำถาม - สามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาษณ์ - ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น

สรุปผลการศึกษากาการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองในการจัดเก็บข้อมูลโดยวิธีการ
สัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Interview) ผู้ศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. การสะท้อนตนเองของผู้ศึกษาจากการตั้งคำถาม
2. การสะท้อนตนเองของผู้ศึกษาในการทำหน้าทีเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการ
สัมภาษณ์กลุ่ม
3. การสะท้อนตนเองของผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์กลุ่ม

1. การสะท้อนตนเองจากการตั้งคำถาม

การสะท้อนตนเองจากการตั้งคำถามของผู้ศึกษา ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก
ด้วยการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง โดยนิกย้อน (Reflection-on-action) กับสมาชิกกลุ่ม
สัมภาษณ์ การใช้เทคนิคการตั้งคำถามทำให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเอง ด้วยการถาม “อ้าย
จำได้ไหม” หรือ “อ้ายช่วยลองนิกย้อนตอนที” เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์นิกย้อนกลับไป
ช่วงเวลา ที่ผ่านมาแล้ว (Reflection-on-action) เป็นการใช้เทคนิคการตั้งคำถาม เพื่อให้สมาชิก
กลุ่มได้คิดใคร่ครวญทบทวนไตร่ตรองในสิ่งที่ผ่านมาแล้ว อย่างถี่ถ้วน ก่อนที่จะแสดงความคิดเห็น
ออกมา พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในคำถามสามารถนิกย้อนกลับไปคิดทบทวนไตร่ตรองไปช่วงเวลา
ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการฯ ผู้ให้ข้อมูลสามารถให้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น โดยกลุ่ม
ที่มีขนาดเล็กจำนวน 5-8 คน ผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจในคำถาม และได้สะท้อนตนเองออกมาได้ดี
ทำให้ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น และสามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาษณ์ เนื่องจาก
กลุ่มมีขนาดเล็ก แตกต่างกับกลุ่มที่มีขนาดใหญ่จำนวน 12-15 คน พบว่า เทคนิคการตั้งคำถามโดย
การให้นิกย้อนใช้ได้ดีแต่ใช้ได้ไม่ทั่วถึง เนื่องจากมีสมาชิกจำนวนมาก ทำให้มีการพูดสอดแทรกและ
มีการจับกลุ่มพูดคุยกันเอง แต่ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดมากขึ้น

ผู้ศึกษาใช้เทคนิคการตั้งคำถามทำให้ผู้เข้าประชุมกลุ่มสะท้อนตนเอง ด้วยการถาม
“อ้ายคิดยังงัยกับคำถาม” หรือ “อ้ายมีความรู้สึยังงัยบ้าง” เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์สะท้อน
ตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) หลังจบประเด็นการสัมภาษณ์กลุ่ม ในเรื่องของการทำ
หน้าที่อำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์กลุ่ม การนำแนวคำถามการสัมภาษณ์กลุ่มไปถาม
สมาชิกกลุ่ม โดยให้สมาชิกกลุ่มสะท้อนความคิดเห็นของตนเองออกมา ให้ผู้ศึกษาได้รับทราบ
พบว่า สมาชิกกลุ่มเข้าใจในประเด็นคำถามสามารถกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็น
เกี่ยวกับกระบวนการจัดสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ศึกษาได้ดีขึ้น โดยกลุ่มที่มีขนาดเล็กจำนวน 5-8 คน
ผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจในคำถาม และได้สะท้อนตนเองออกมาทำให้ผู้ศึกษาได้ข้อมูลละเอียดเพิ่ม

มากขึ้น และสามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาษณ์ เช่นเดียวกันกับกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ จำนวน 12-15 คน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเข้าใจในคำถามและได้สะท้อนตนเองออกมาได้ดี ทำให้ได้ข้อมูลละเอียดเพิ่มมากขึ้น และสามารถใช้ได้ทั่วถึงกับสมาชิกในกลุ่มสัมภาษณ์

ในแง่ของข้อมูลที่ได้รับทราบ การที่ผู้ศึกษาใช้เทคนิคสะท้อนตนเอง ด้วยการตั้งคำถามให้สมาชิกกลุ่มได้สะท้อนตนเองออกมาได้ช่วยให้ผู้ศึกษาได้รับทราบข้อมูลที่สมาชิกกลุ่มที่เกิดจากการ คิดใคร่ครวญทบทวนไตร่ตรองในสิ่งที่ผ่านมาแล้ว อย่างถี่ถ้วน ก่อนที่จะแสดงความคิดเห็นออกมา ทำผู้ศึกษาได้ เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของสมาชิกกลุ่มจากการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้อย่างเข้าใจลุ่มลึก เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม มองเห็นภาพชุมชนกับกระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาสังคมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง บ้านกาซ้อง

2. การสะท้อนตนเองของผู้ศึกษาในการทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์กลุ่ม

การใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) ในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์กลุ่ม โดยเริ่มต้น ผู้ศึกษาได้นำเทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ การตระหนักรู้ความสำคัญของทักษะการสังเกต ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ศึกษาใช้วิธีการพูดคุยในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ไม่จำกัดต้องคุยประเด็นใดก่อน เป็นไปตามความต้องการของผู้ให้ข้อมูล ช่วยให้การสัมภาษณ์กลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการเปิดเผยข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลได้รับทราบ โดยการนำเอาข้อมูลที่เก็บได้จากแบบสอบถามนำมาสรุปให้สมาชิกกลุ่มสัมภาษณ์ได้รับทราบ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มแต่ละกลุ่มได้รับรู้ข้อมูล อย่างเปิดเผย ไม่มีการปกปิดซ่อนเร้น สะท้อนให้เห็นถึงจริยธรรมของการวิจัยและการเปิดเผยข้อมูลให้กับผู้ให้ข้อมูลได้รับทราบ

การสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ในการเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์กลุ่ม ช่วยให้ผู้ศึกษาไวต่อความรู้สึกของตนเอง ในการสังเกต สีหน้า ท่าทาง ของผู้ให้ข้อมูล ทำให้ผู้ศึกษารับรู้ได้ทันทีถึงสภาวะของการเก็บรวบรวมข้อมูล ณ เวลานั้นโดยทันที ทำให้ผู้ศึกษาสามารถจัดการกับอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลและของผู้ศึกษาได้อย่างทันท่วงทีช่วยทำให้ไม่เสี่ยงต่อการผิดจริยธรรมของการวิจัย นอกจากนี้ การสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ทำให้ผู้ศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการลดทอนโครงสร้างอำนาจของผู้ศึกษา ด้วยการ ใช้ภาษาท้องถิ่นเพื่อสื่อสารกับผู้ให้ข้อมูล แสดงถึงความเป็นคนในท้องถิ่นทำให้เกิดการสื่อสารที่เข้าใจระหว่างกันแสดงความเป็นตัวตนของผู้ศึกษาที่มีได้ปกปิดความรู้สึกของตนเอง มิได้ปกปิด

ความเป็นคนใน สร้างความไว้วางใจในกลุ่ม การใช้ภาษาท้องถิ่นได้ ถือว่าเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของนักศึกษาที่ทำงานในชุมชน หากผู้วิจัยไม่เข้าใจภาษาท้องถิ่น อาจส่งผลกระทบต่อการศึกษา การรับรู้ ความหมาย ของผู้ให้ข้อมูลที่ผิดไป เมื่อเข้าสู่การวิเคราะห์ ผู้วิจัยอาจเสี่ยงต่อการตีความหมายที่ไม่ตรงเนื้อหา เสี่ยงต่อการผิดจริยธรรมการวิจัยได้ นอกจากนี้การสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ศึกษาใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า “น้อง” แสดงให้เห็นถึงการเคารพในระบบอาวุโสของผู้ศึกษา ความรู้สึกของความเป็นเครือญาติ ทำให้แลกเปลี่ยนพูดคุยในกลุ่มดีขึ้น

การสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ในการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า ในช่วงแรกของการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ศึกษามีความรู้สึกตื่นเต้น แต่ด้วยการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ทำให้ผู้ศึกษาไวต่อความรู้สึกตระหนักรู้ได้ทันทีถึงความรู้สึกตื่นเต้นที่เกิดขึ้นกับตนเอง จึงสามารถจัดการกับความรู้สึกนั้นได้ ทำให้ดำเนินการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ยกตัวอย่างในระหว่างการสัมภาษณ์กลุ่ม สมาชิกกลุ่มที่เป็นเพศหญิง มีการพูดแซวผู้ศึกษาในกลุ่ม ทำให้ผู้ศึกษารู้สึกตื่นเต้น ประหม่า และเขินอาย แต่ด้วยการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ของผู้ศึกษา ทำให้ผู้ศึกษาตระหนักรู้ถึงความรู้สึกตื่นเต้น ประหม่าและเขินอาย ที่เกิดขึ้นกับตนเอง พร้อมกับจัดการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกของตนเอง เพื่อให้การเริ่มต้นสัมภาษณ์กลุ่มเป็นไปด้วยดี

การสัมภาษณ์กลุ่มในบางช่วงสมาชิกในกลุ่มบางคนนั่งเงียบ และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นน้อย ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกต ท่าทาง สีหน้า ผู้ศึกษาไวต่อความรู้สึกของตนเอง เกิดกระบวนการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) ผู้ศึกษา โดยใช้ภาษากาย (non-verbal communication) ด้วยการการผายมือออกไปยังสมาชิกกลุ่ม พร้อมกับตั้งคำถามถามสมาชิกกลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มรับรู้ ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่ม การไวต่อความรู้สึกของตนเองเมื่อผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มบางคนมีการพูดแสดงความคิดเห็นบ่อยครั้ง และใช้ระยะเวลา นาน หรือผู้ให้ข้อมูลในกลุ่ม ได้มีการพูดออกนอกประเด็นที่ศึกษา ผู้ศึกษาไวต่อความรู้สึกของตนเองโดยทันที เกิดกระบวนการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) เมื่อสมาชิกกลุ่มพูดจนเสร็จสิ้น ผู้ศึกษาใช้ภาษากาย โดยการผายมือออกไปยังสมาชิกกลุ่มคนอื่น พร้อมกับตั้งคำถามถามสมาชิกกลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มรับรู้ ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มอย่างทั่วถึง หลังจบการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ศึกษาเกิดกระบวนการสะท้อนตนเองโดยทันที (Reflection-in-action) โดยการตั้งคำถามกับสมาชิกกลุ่มเพื่อรับรู้ความรู้สึกของสมาชิกกลุ่มกับกระบวนการจัดสัมภาษณ์กลุ่ม การทำหน้าที่อำนวยความสะดวกภายในกลุ่มและการนำแนวคำถามไปใช้ถามสมาชิกกลุ่มของผู้ศึกษา

3. การสะท้อนตนเองของผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์กลุ่ม

การสะท้อนตนเองของสมาชิกกลุ่ม ในกระบวนการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่า สิ่งที่สมาชิกกลุ่มได้มีการสะท้อนตนเองออกมา เกี่ยวกับการจัดสัมภาษณ์กลุ่มของผู้ศึกษา เป็นข้อมูลที่มีคุณค่า ในแง่ของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์การเข้าไปมีส่วนร่วม การเก็บรวบรวมข้อมูล ที่พบกับปัญหาอุปสรรค ที่อาจจะทำให้เสี่ยงต่อการทำผิดจริยธรรมการวิจัย การยึดติดกับความเป็นนักวิจัย ที่มีโครงสร้างอำนาจ อาจทำให้ติดกับดักทางอารมณ์ ความรู้สึกตนเองเป็นหลักและแสดงความรู้สึกออกมาโดยมิได้รู้ตัว ที่อาจจะทำให้ผู้ร่วมสัมภาษณ์กลุ่มรับรู้ความรู้สึก การแสดงท่าทางออกมาของ ผู้ศึกษา การสะท้อนตนเองของสมาชิกกลุ่ม กล่าวได้ว่าเป็นการให้ผู้ศึกษาเป็นผู้รับฟังที่ดี สิ่งสำคัญ คือ ทำให้ผู้ศึกษารับรู้ข้อบกพร่องของตนเองในการจัดสัมภาษณ์กลุ่ม ช่วยให้ผู้ศึกษาปรับปรุงแก้ไขการสัมภาษณ์กลุ่มในครั้งต่อไปให้ดีขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “เรียนรู้จากประสบการณ์ เพื่อให้ประสบการณ์การเป็นครูสอน และความรู้สึกเอาใจเขามาใส่ใจเรา” เป็นการเปิดพื้นที่ทางความคิดให้กับผู้ให้ข้อมูล สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ศึกษากับผู้ให้ข้อมูล ในแง่ของการให้คุณค่าผ่านประสบการณ์ มุมมองความคิดของชาวบ้านที่ได้สะท้อนออกมาผ่านกระบวนการสัมภาษณ์กลุ่ม ที่ผู้ศึกษาทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์กลุ่ม นับได้ว่าเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยลดทอนโครงสร้างอำนาจ ของผู้ศึกษาในกระบวนการทำวิจัย กล่าวคือผู้ศึกษาไม่ใช่เพียงแต่เป็นผู้ไปเอาข้อมูลเพียงอย่างเดียว แต่ได้ช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างองค์ความรู้

ความสำคัญของการประยุกต์ใช้เทคนิคการสะท้อนตนเองในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์กลุ่มที่กล่าวมาข้างต้น นั้นมีประโยชน์และมีคุณค่าต่อการทำวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะประเด็นการเคารพและตระหนักในหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ให้ข้อมูล หมายความว่า การสะท้อนตนเองของผู้ให้ข้อมูลนั้นอยู่บนพื้นฐานที่มีได้ถูกบังคับ แต่เป็นการให้ผู้ให้ข้อมูลได้มีการเสริมพลังทางความรู้ที่เกิดจากการคิดทบทวนไตร่ตรอง ผ่านประสบการณ์ของตนเอง ที่ได้เรียนรู้มา แล้วนำมาถ่ายทอดให้สมาชิกภายในกลุ่มได้รับรู้ ที่จะเป็นพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดีในกระบวนการวิจัย การสะท้อนตนเองในการสัมภาษณ์กลุ่มช่วยให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้การจัดการกับอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองอยู่ตลอดเวลา มีการคิดวางแผน แก้ไขปัญหา ผู้ศึกษาฐานะเป็นเครื่องมือหนึ่งของกระบวนการวิจัย ย่อมสวมหมวกหลายใบ คือ ความเป็นคนในท้องถิ่น ความเป็นผู้วิจัย ความเป็นนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ เกิดการตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง เมื่อทำหน้าที่ในกลุ่มสัมภาษณ์ในฐานะการทำหน้าที่เป็นอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์กลุ่ม ซึ่งมีบทบาท ในการควบคุมประเด็นที่ศึกษาในการสัมภาษณ์กลุ่ม การกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มได้มี

ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นออกมา ดังนั้นการสะท้อนตนเองช่วยให้ผู้ศึกษารับรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองได้ชัดเจน ทำให้การสัมภาษณ์กลุ่มมีประสิทธิภาพ ตระหนักถึงกระบวนการทำวิจัยอย่างมีจริยธรรม ให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ให้ข้อมูล ทั้งในเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยและหลังจากการทำงานวิจัยเสร็จสิ้นลง

นอกจากนี้ผลการศึกษา พบว่า การสะท้อนตนเองด้วยวิธีการตั้งคำถาม ให้นักย้อน (Reflection-on-action) ไม่สามารถปรับใช้ได้ตลอด ขึ้นอยู่กับจังหวะ และสถานการณ์เฉพาะบุคคล คือ

ช่วงจังหวะ

จากการศึกษาพบว่า ช่วงจังหวะที่สามารถสะท้อนตนเองได้ดี คือ ในช่วงที่สมาชิกกลุ่มมีการแสดงความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องในการพูดคุยกันในกลุ่มในประเด็นที่ศึกษา กระบวนการกลุ่ม ช่วยปรับให้สมาชิกกลุ่มมีพฤติกรรมการพูดคุยแสดงความคิดเห็นมากขึ้นอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาสังเกตอย่างมีส่วนร่วม น้ำเสียง ท่าทาง ของสมาชิกกลุ่ม พร้อมกับตั้งคำถาม ถามให้สมาชิกกลุ่มสะท้อนตนเองโดยนักย้อน จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดมากขึ้น

สถานการณ์

จากการศึกษาพบว่า ในบางสถานการณ์ ผู้ศึกษาตั้งคำถาม ถามให้สมาชิกกลุ่มสะท้อนตนเอง โดยการนักย้อนคิด แต่ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้อธิบายถึงความคิดของเขาในขณะนั้นแต่ผู้ให้ข้อมูลกลับเล่าเรื่องออกมาซึ่งไม่ตรงกับประเด็นที่ศึกษา ผู้ศึกษาจึงพยายามตั้งคำถามถามใหม่กับผู้ให้ข้อมูลภายในกลุ่มให้นักทบทวนไตร่ตรองย้อนกลับไปคิดอีก ซึ่งพบว่าผู้ให้ข้อมูลยังตอบไม่เข้าประเด็นที่ศึกษา ผู้ศึกษารับรู้สถานการณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นสถานการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลไม่เข้าใจคำถามหรือไม่สามารถจดจำความคิด ความรู้สึกของตนเองได้หรืออาจเป็นสถานการณ์ที่แสดงว่าผู้ให้ข้อมูล ไม่ต้องการเปิดเผยความคิดความรู้สึก ของตนเองให้ผู้อื่นได้รับรู้ ผู้ศึกษาจึงปรับใช้คำถามทั่วไปตั้งคำถามถามใหม่ แล้วพยายามใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง โดยการนักย้อนอีกครั้งแต่ยังเป็นเรื่องเล่าอยู่ ซึ่งเป็นสถานการณ์เฉพาะบุคคลเท่านั้น

นอกจากนี้พบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์กลุ่มและการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) ที่มีผลต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

เพศ (Sex) จากการศึกษ พบว่า เพศสภาพที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม มีผลต่อการใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มและการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) พบว่า สมาชิกกลุ่มที่เป็นเพศชายและเพศหญิง สามารถคิดทบทวนไตร่ตรองสะท้อนความคิดตนเองออกมา ทำให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

อายุ (age) จากการศึกษ พบว่า ช่วงอายุที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม มีผลต่อการใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มและการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) พบว่า สมาชิกกลุ่มที่มีช่วงอายุระหว่าง 40-60 ปี เป็นช่วงวัยกลางคน การสร้างสัมพันธภาพในเบื้องต้นเพื่อการปรับพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลนั้นค่อนข้างจะต้องระมัดระวังในเรื่องการใช้คำพูดและการวางตัว สำหรับประเด็นในการสัมภาษณ์กลุ่มจะเกี่ยวกับเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิต เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่มีบทบาททางสังคมชัดเจน มีสมาชิกในช่วงเวลาที่มีการแสดงความคิดเห็น การกระตุ้นถามโดยใช้เทคนิคสะท้อนตนเอง ช่วยให้สมาชิกกลุ่มคิดทบทวนได้ตรงสะท้อนตนเองออกมา ช่วยอธิบายให้ข้อมูลได้รายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

แตกต่างกับ สมาชิกกลุ่มที่มีช่วงอายุระหว่าง 20-39 ปี เป็นช่วงอายุที่มีความใกล้เคียงกับผู้ศึกษา การสร้างสัมพันธภาพเบื้องต้นเพื่อการปรับพื้นฐานความสัมพันธ์เป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้พื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มและผู้ศึกษาค่อนข้างไว้วางใจและเป็นกันเอง การกระตุ้นถามโดยใช้เทคนิคสะท้อนตนเอง ช่วยให้สมาชิกกลุ่มคิดทบทวนได้ตรงสะท้อนตนเองออกมา ช่วยอธิบายให้ข้อมูลได้รายละเอียดเพิ่มมากขึ้นแต่บางครั้งอาจมีการพูดคุยนอกเรื่องไปต่างจากเนื้อหาประเด็นการสัมภาษณ์ เช่น เรื่องกีฬา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบางครั้งสมาชิกกลุ่มที่มีช่วงอายุระหว่าง 20-39 ปี สมาชิกอาจสนใจและมีการจับกลุ่มพูดคุยกันเองบ้าง ในช่วงเวลาสัมภาษณ์กลุ่มเป็นต้น

ขนาดของกลุ่ม (Size) จากการศึกษ พบว่า ขนาดของกลุ่มที่แตกต่างกัน ระหว่างกลุ่ม มีผลต่อการใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มและการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) พบว่า สมาชิกกลุ่มขนาดเล็ก (5-8 คน) การสร้างสัมพันธภาพภายในกลุ่มทั่วถึง สามารถควบคุมการสัมภาษณ์กลุ่มได้ดี การกระตุ้นถามโดยใช้เทคนิคสะท้อนตนเอง ช่วยให้สมาชิกกลุ่มคิดทบทวนได้ตรงสะท้อนตนเองออกมา ช่วยอธิบายให้ข้อมูลได้รายละเอียดเพิ่มมากขึ้น สมาชิกกลุ่มเกิดกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีส่วนร่วมทั่วถึง

แตกต่างกับกลุ่มประชากรที่มีขนาดใหญ่ (12-15 คน) การสร้างสัมพันธภาพภายในกลุ่มไม่ทั่วถึง เนื่องจากจำนวนสมาชิกกลุ่มจำนวนมาก บางครั้งการแสดงความคิดเห็นอาจมีการครอบงำทางความคิดจากสมาชิกกลุ่มให้คล้ายตาม เนื่องจากสมาชิกกลุ่มบางคนมีสถานภาพทางสังคมที่สูงกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ เช่น หัวหน้ากลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น การกระตุ้นถามโดยใช้เทคนิคสะท้อนตนเอง ช่วยให้สมาชิกกลุ่มคิดทบทวนได้ตรงสะท้อนตนเองออกมา

ช่วยอธิบายให้ข้อมูลได้รายละเอียดเพิ่มมากขึ้นและได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายทางความคิดในประเด็นที่ศึกษา จากสมาชิกกลุ่มเพิ่มมากขึ้น

ช่วงวันและเวลา (Date and Time) จากการศึกษา พบว่า ช่วงวันและเวลา มีผลต่อการใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มและการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) พบว่า ช่วงวัน ที่แตกต่างกันไม่มีผลในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพราะว่าเป็นช่วงวันว่างจากการทำงานของผู้ให้ข้อมูล คือ วันศุกร์-วันเสาร์-วันอาทิตย์ จึงไม่เป็นการรบกวนเวลาการทำงานของผู้ให้ข้อมูล สำหรับช่วงเวลา พบว่าการใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม ใช้ได้ดีในช่วงเย็นถึงหัวค่ำ เนื่องจากสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่จะมีภารกิจต้องรับผิดชอบในช่วงเช้าและช่วงเย็น แต่สมาชิกกลุ่มบางท่านจะสะดวกในช่วงเวลากลางคืน ทั้งนี้ต้องอิงกับตัวแปรอื่นด้วย อาทิเช่น การประกอบอาชีพ เพราะสมาชิกกลุ่มบางท่านจะต้องประกอบอาชีพทั้งในช่วงกลางวันถึงตอนเย็นถึงจะสะดวกในการพูดคุยในช่วงเย็นถึงหัวค่ำช่วงเวลาจึงต้องมีความยืดหยุ่นปรับให้เหมาะสมตามสภาพบริบทของชุมชนและสมาชิกกลุ่มที่มาสัมภาษณ์กลุ่ม ทั้งนี้การสัมภาษณ์กลุ่มช่วงเวลาจะขึ้นอยู่กับความสมัครใจของสมาชิกกลุ่มเป็นสำคัญ เพื่อความรู้สึกผ่อนคลายไม่ต้องกังวล ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้จะมีผลต่อระดับความลึกซึ้งของเนื้อหาในการพูดคุย พบว่าช่วงเวลาในการสัมภาษณ์กลุ่ม ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้ดี คือ ช่วงเวลาเย็นไปจนถึงหัวค่ำ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่บรรยากาศเย็นสบายเงียบสงบ ทำให้เมื่อผู้ศึกษากระตุ้นถามโดยใช้เทคนิคสะท้อนตนเอง ช่วยให้สมาชิกกลุ่มมีสมาธิคิดทบทวนไตร่ตรอง และสะท้อนตนเองออกมาได้อย่างตรงประเด็นที่ผู้ศึกษาตั้งคำถาม ช่วยให้ข้อมูลได้รายละเอียดเพิ่มมากขึ้น

สถานที่ (Place) จากการศึกษา พบว่า สถานที่ที่แตกต่างกัน มีผลต่อการใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มและการใช้เทคนิคการสะท้อนตนเอง (Self-Reflection) พบว่า ในแต่ละครั้งสถานที่ในการสัมภาษณ์กลุ่ม ผู้ศึกษาจะให้สมาชิกกลุ่มเป็นผู้เลือกสถานที่ในการสัมภาษณ์กลุ่มโดยคำนึงถึงความสมัครใจ สถานที่ในการจัดสัมภาษณ์กลุ่ม ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อ บ้านของกรรมการหมู่บ้าน บ้านของหัวหน้ากลุ่มอาชีพ และบริเวณกระท่อมกลางทุ่งนาหมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า สถานที่เงียบสงบ เช่น บ้านของกรรมการหมู่บ้าน และบ้านของหัวหน้ากลุ่มอาชีพ สมาชิกกลุ่มจะมีสมาธิในการรับฟังการตั้งคำถามของผู้ศึกษาอย่างตั้งใจ และรับฟังอย่างต่อเนื่องจนจบประโยคคำถามก่อนที่จะตอบคำถาม ผู้ศึกษากระตุ้นถามโดยใช้เทคนิคสะท้อนตนเอง เพื่อช่วยให้สมาชิกกลุ่มคิดทบทวนไตร่ตรองกลับไปนึกย้อนคิดอย่างมีสมาธิและตั้งใจ แล้วผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนตนเองออกมา ช่วยอธิบายให้ข้อมูลได้รายละเอียดเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแตกต่างกับบริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองหม้อและบริเวณ

กระท่อมกลางทุ่งนาหมู่บ้าน ในช่วงระหว่างการสัมภาษณ์กลุ่มมีรถยนต์ขับผ่านไปมา หรือมีเสียงดังรบกวน ทำให้รบกวนสมาธิของสมาชิกกลุ่มระหว่างการสัมภาษณ์กลุ่มและช่วงจังหวะที่ผู้ศึกษาตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนตนเอง จึงทำให้ได้รับทราบข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มบางประเด็นไม่ชัดเจน ข้อมูลที่ได้จึงขาดความต่อเนื่องทำให้ผู้ศึกษาต้องตั้งคำถามอีกครั้งเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนตนเองออกมา สถานที่ในการสัมภาษณ์กลุ่มยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจด้วยเช่นกัน เพราะการสัมภาษณ์กลุ่ม สถานที่แม้ว่าจะถูกเลือกโดยคนในชุมชน แต่ถ้าสถานที่ไม่มีความเป็นกลาง หรือเป็นสถานที่เสียงดังการสัมภาษณ์กลุ่มก็จะดำเนินไปด้วยความลำบาก และทำให้ไม่ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดมาก